

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja.
Sarja A: 2.

SUOMEN PANKKI
Kirjasto

TALOUDELLISIA
SELVITYKSIÄ

1943

ESIPUHE.

Täten saatetaan julkisuuteen uusi kokoelma »taloudellisia selvityksiä», joiden ensimmäinen ryhmä ilmestyi painosta syksyllä 1942. Niinkuin kansilehdestä näkyy, esiintyy tämä nide uudella sarjanimellä. Selityksenä tähän muutokseen on eräs Suomen Pankin sisäisessä rakenteessa tapahtunut muutos.

Suomen Pankilla on ollut kaksi osastoa, jotka suorittavat samanluontoisia tehtäviä, nimittäin Suomen Pankin tilasto-osasto, joka aloitti työnsä kaksikymmentäviisi vuotta sitten, helmikuussa 1919, ja sen suhdannetutkimusosasto, jonka toiminta asiallisesti ulottuu taaksepäin syksyyn 1930, vaikka osasto virallisesti perustettiin vasta joulukuussa 1938. Nämä osastot ovat alusta alkaen työskennelleet yhteistoiminnassa keskenään, mikä yhteistyö tuli entistä läheisemmäksi, kun ne helmikuussa 1943 muuttivat yhteiseen huoneistoon. Niiden tehtävät liittyvätkin läheisesti toisiinsa. Tilasto-osastolla on eräitä säännöllisesti ilmestyviä julkaisuja, kuten Suomen Pankin vuosikirja ja kuukausijulkaisu, joiden tarkoituksena on antaa tietoja ei vain Suomen Pankin toiminnasta vaan myös maan talous- ja liike-elämän yleisestä kehityksestä. Samaan päämäärään tähtäävät myös suhdannetutkimusosaston tieteellisuontoiset tutkimukset kansantalouden, valtion raha-asioiden, hinta- ja palkkasuhteiden ym. talouselämän alalla esiintyvien ilmiöiden vaihteluista, syistä ja seurauksista. Koska on odotettavissa, että rauhan palattua työntyy etualalle joukko yleisluontoisia kysymyksiä, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan taloudellisia selvityksiä ja taloustieteellisiä tutkimuksia, ja koska monet näistä suoranaisesti liittyvät keskuspankin toimintaan, on Suomen Pankki katsonut velvollisuuksiinsa kuuluvan voimiensa mukaan tukea ja auttaa mainitun tarpeen tyydyttämistä. Näistä syistä sekä kansantaloudellisen tutkimustyön edistämiseksi yleensäkin on katsottu asianmukaiseksi kehittää Pankin näitä tarkoituksia varten perustettuja osastoja ja järjestää niiden työskentely mahdollisimman tehokkaaksi ja ajan vaati-muksiin soveltuvaksi. Mainitut tarkoitukset on katsottu parhaiten voitavan saavuttaa siten, että Pankin molemmat tutkimusosastot on liitetty yhdeksi taloustieteelliseksi tutkimuslaitokseksi, joka siten kokoaa itseensä Suomen

Pankin molempien tähänastisten tutkimusosastojen tehtävät jatkaen niiden suorittamista. Tämän mukaisesti kummankin osaston julkaisut tästä alkaen esiintyvät tutkimuslaitoksen, eikä enää asianomaisen osaston nimessä. Asiallisesti julkaisut ovat jatkoa aikaisemmin painosta saatetuille tutkimuksille ja selvityksille.

Esillä olevan niteen kirjoitukset on laadittu vuoden 1943 loppupuolella, vaikka niiden julkaisuuteen saattaminen vallitsevien olojen takia on lykkäätynyt.

Julkaisu ilmestyy suomen, ruotsin ja saksan kielellä.

Helsinki, maaliskuun 1 p:nä 1944.

SUOMEN PANKIN
TALOUSTIETEELLINEN TUTKIMUSLAITOS

A. E. TUDEER.

A. E. Tudeer:

Rahamarkkinat.

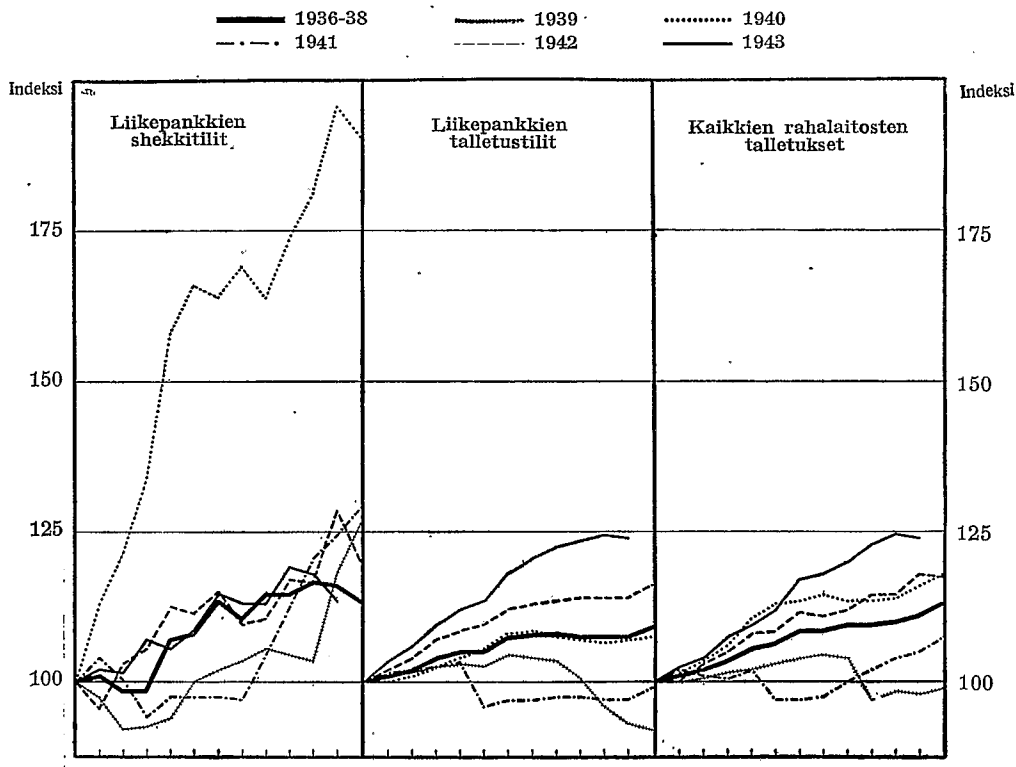
Suursodan syttyminen ja Suomen joutuminen vihollishyökkäyksen uhriksi syksyllä 1939 aiheuttivat suurta kiristymistä maamme rahamarkkinoilla. Seuraavien vuosien tapahtumat ovat niinkään painaneet leimansa niiden jatkuvaan kehitykseen milloin aiheuttaen raha- ja pääomamarkkinoiden uutta kiristymistä, milloin taas niiden kevenemistä. Sikäli kuin sodan rahoittaminen lisäsi ostovoimaa ja varastojen hupeneminen rahapääomaa samalla kun tavaranniukkuus yltyi, rahamarkkinat kevenivät ja niissä tuli näkyviin inflatoorisia piirteitä luottolaitosten ottolainauksen paisuessa yhä suuremmaksi. Toiselta puolen valtion luotonotto ja verotuksen kiristäminen vähensivät vapaita pääomia ja sitoessaan ostovoimaa edistivät rahan arvon tukemiseen tähtäävää politiikkaa.

1. Luottolaitosten luotonotto.

Luottolaitoksiin kerääntyvien varojen määrät ja niissä tapahtuvat vaihtelut valaisevat havainnollisesti rahamarkkinoiden yleistä kehitystä. Nämä seikat tulevat näkyviin kuvioista 1, joka esittää liikepankkien shekkitilien ja talletustilien sekä kaikkien luottolaitosten ottolainauksen viimeaikaista kehitystä. Kuvio on siten piirretty, että kunkin vuoden ottolainauksen alkumäärä on merkitty sadalla. Asianomaisen viivan nouseminen tai laskeminen kuukausi kuukaudelta osoittaa, kuinka monta prosenttia kysymyksessä oleva summa on noussut tai laskenut vuoden alkukohtaan verrattuna. Saadaan siten käsitys siitä, miten luotonoton kehitys eri vuosina on vaihdellut. Perustana ja yleisenä vertauskohtana on käyrä, joka osoittaa vuosien 1936—1938 keskimääräistä kehitystä, toisin sanoen suhteellisen edullisen normaaliajan olosuhteita. Koko vuoden talletusvarojen kokonaislisäys noina vuosina oli, niinkuin puheena olevan kuvion kolmannesta osastosta näkyy, 13 prosenttia.

Kun seuraa kaikkien luottolaitosten ottolainauksen kehitystä, voi todeta, että se vuoden 1939 alkupuolella oli melko heikko ja vähäisempää kuin noina vertailuvuosina. Suursodan syttyminen aiheutti jyrkän laskun. Osa yleisöä ryhtyi keräämään varastoja tai pitämään suurta kassaa kaikkien tapahtumien varalta. Aseisiin kutsuttujen samaten kuin evakuoitavien varustaminen aiheutti niinkään runsaita tileiltänostoja.

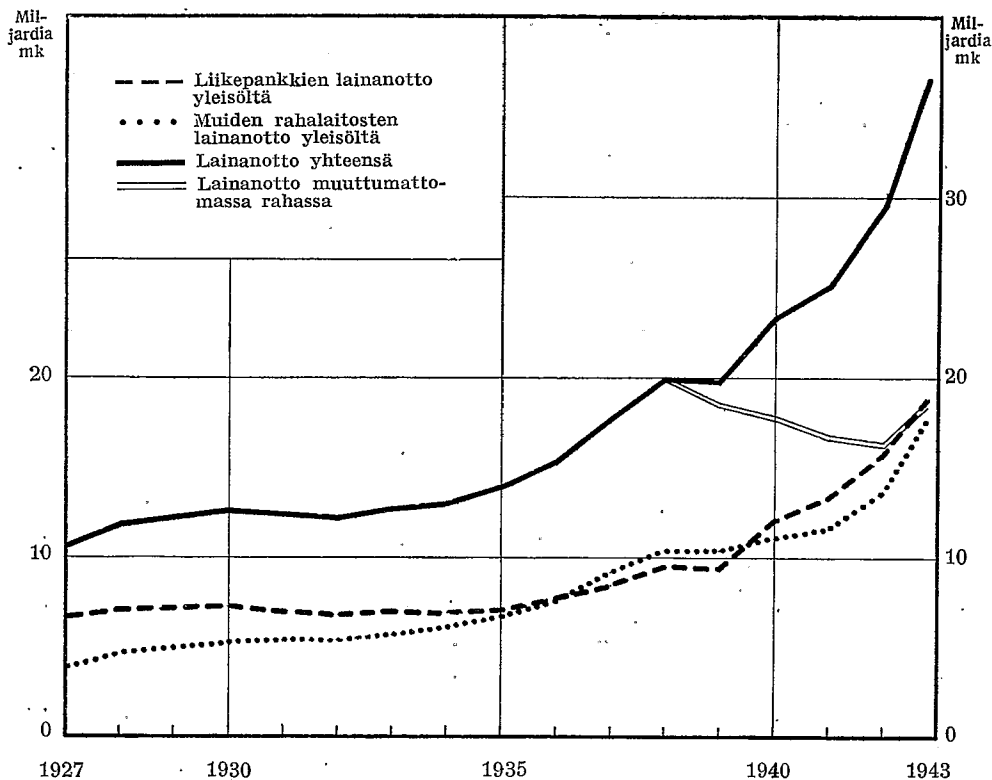
Kuvio 1.

Siten ottolainaus aleni seitsemän prosenttia painuen kolme prosenttia alle vuoden alkumäärän. Luottolaitosten oli pakko toisaalta turvautua keskuspankin apuun, toisaalta rajoittaa yleisön oikeutta nostaa varoja tileiltään, jotta niiden asema ei olisi käynyt liian rasitetuksi. Vuoden loppuun mennessä nostot vähenivät, samalla kun osa nostetuista varoista siirrettiin shekkitileille, niinkuin kuvioista voi päätellä. Vuonna 1940 luottolaitosten ottolainaus taas lisääntyi voimakkaasti, Elokuussa tuli kuitenkin takaisku, jonka aiheutti osaksi poliittinen epävarmuus, osaksi päätös, että 10 % talletusvaroista oli pidätettävä omaisuudenluovutusveron maksuun. Ominaista tämän vuoden ottolainaukselle oli, että shekkitilit paisuivat kaksinkertaisiksi, mutta että talletusten kasvu oli suhteellisen hidasta.

Vuosi 1941 oli ottolainauksen puolesta heikko. Ankaran taantumisen aiheutti omaisuudenluovutusveron ensimmäinen maksu toukokuussa, mutta sen jälkeen kehitys uudelleen puhjenneesta sodasta huolimatta oli rauhallista. Vuonna 1942 kehitys voimistui, ja vihdoinkin vuonna 1943 ottolainaus oli runsaampaa kuin minään aikaisempaan vuonna lisäyksen

Kuvio 2.

ollessa marraskuun loppuun mennessä melkein 24 %. Shekkitilien kasvu oli talletusliikettä voimakkaampi, kuten jo mainittiin, vuonna 1940, mutta myös parina seuraavana vuonna. Vuonna 1943 rahamarkkinat tässäkin suhteessa saivat normaalisemman luonteen. Tämä voitaneen katsoa rauhoittumisen merkiksi ja on omansa asemaa vakaannuttamaan.

Luotonotto on sotavuosina yleensä ollut suurempi kuin sodanedellisenä aikana. Tätä valaisee kuvio 2, joka antaa käsityksen ottolainauksen kehityksestä vuodesta 1927 alkaen. Niinkuin tästä nähdään, on liikepankkien ja muiden luottolaitosten ottolainaus koko ajan kehittynyt rinnan, kuitenkin siten, että jälkimmäiset ovat pyrkineet tekemään edellisten etumatkan riidanalaiseksi. Vuonna 1937 muiden luottolaitosten talletukset näyttivät sivuuttaneen liikepankkien ottolainauksen, mutta sittemmin shekkitilien valtava paisuminen palautti jälkimmäisten etumatkan. Todettakoon vielä, että koko ottolainaus vuodesta 1927 vuoden 1938 loppuun mennessä lisääntyi tasaluvuin 10.8 miljardista 19.9 miljardiin markkaan eli 9.1 miljardia markkaa vastaten 84 % ja sen jälkeen,

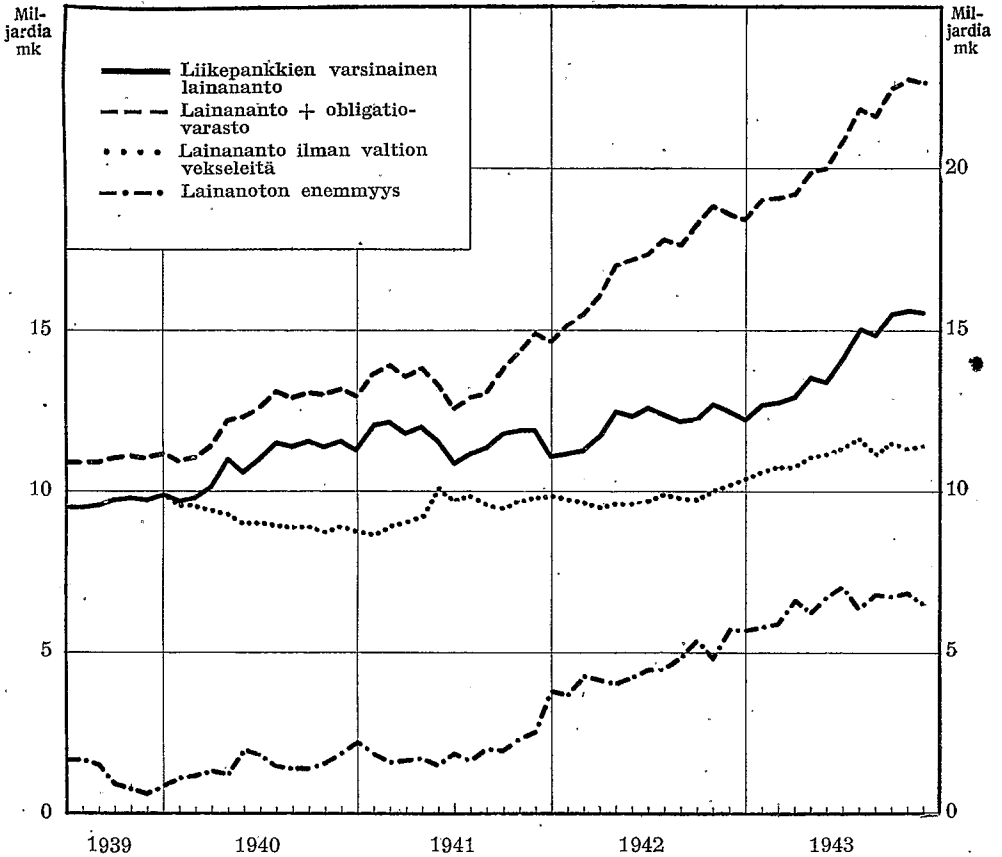
so. sotavuosina marraskuun loppuun 1943, nousi 36.6 miljardiin markkaan, joten lisäys oli 16.7 miljardia eli 84 %. Viimeksi mainitusta lisäyksestä tuli yli 7 miljardia viimeisten 11 kuukauden osalle, mistä selvästi näkyy, kuinka suuresti säästötoiminta nyt on paisunut. Lisättäköön vielä, että vuosina 1928—1938 talletusten lisäys keskimäärin oli noin 8 % vuodessa, vuosina 1939—1943 sen sijaan noin 17 % vuodessa eli enemmän kuin kaksi kertaa niin suuri.

Rahavarojen runsas kerääntyminen luottolaitoksiin on johtunut monista syistä, joihin edellä on lyhyesti viitattu. On sitä paitsi huomattava, että talletusvarojen lisääntyminen olisi ollut vieläkin suurempi, ellei yleisö samanaikaisesti olisi sijoittanut melkoisia summia suoraan valtion obligatioihin ja veronmaksutodisteisiin, summia, jotka muissa oloissa olisi tuotu talletustileille luottolaitoksiin. Tähän palataan edempänä.

On kuitenkin syytä todeta, että edellä kuvattu talletusvarojen kasvu, niin todellista kuin se onkin, koska panot ovat vastaavasti olleet ottoja suuremmat, kuitenkin on tavallaan, yksinomaan lukuihin tuijottaen, näköhäiriö. Meillä kuten muuallakin on paljon ollut puhetta inflatiovaarasta ja taistelusta sitä vastaan, ja kosketellaan niitä tämän julkaisun eräissä muissa kirjoituksissa. Tässä on vain syytä todeta, että olipa hintojen ja rahanarvon vastainen kehitys sodan aikana ja rauhan tultua mikä hyvänsä, ei voida kieltää tosiasiaa, että markan kotimainen ostovoima hinnoilla mitattuna vähitellen on alentunut. Tällä hetkellä se elinkustannusindeksin mukaan on alentunut noin 51 %:iin siitä, mitä se oli suursodan syttyessä. Luottolaitoksiin kerääntyneet talletusvarat eivät siis edusta sellaista ostovoimaa, kuin paisuneista luvuista voisi päätellä. Jos luottolaitosten ottolainaus elinkustannusindeksin mukaan muunnetaan samanarvoiseksi markoiksi, saadaan viereisellä sivulla olevan kuvion kaksoisviivan osoittama kuva talletusvarojen sodanaikaisesta kehityksestä. Lisäyksistä huolimatta talletusvarojen yhteensä edustama ostovoima siis sodan aikana on vuosi vuodelta supistunut. Vasta vuonna 1943, kun kehitys on johtanut ottolainauksen aivan erityisen voimakkaaseen kasvuun ja kun määrätietoinen talouspolitiikka on ehtinyt osoittaa hidastavan vaikutuksensa hintatason nousuun, ottolainaus entisissäkin markoissa lukien on lisääntynyt. Mutta vielä se ei silti ole edes samalla tasolla kuin sodan kynnyksellä.

Sama koskee tietysti muitakin rahamarkkinoita koskevia lukusarjoja. Jos siis harkinnatta ihastellen seuraa bilanssien loppusummien kasvua, niin pettää itsensä, sillä todelliselta arvoltaan bilanssit eivät yleensä ole sen suurempia kuin ennen sotaa.

Kuvio 3.

2. Liikepankkien luotonanto.

Luotonoton paisumisen liikepankeille tuomat suuret varat on näillä ollut sijoitettavana. Niinkuin kaikki tietävät, on liikemaailman luotonkysyntä monista syistä ollut verraten vähäistä. Sitä tärkeämmän aseman on luotonanto valtiolle saavuttanut. Tätä valaisee yllä oleva kuvio 3, joka esittää liikepankkien varsinaisen luotonannon ja obligatiosalkun kehityksen sotavuosina.

Niinkuin kuviosta näkyy, liikepankkien varsinainen luotonanto on vaihdellut melkoisesti nouden 9 ½ miljardista markasta kesällä 1939 aina 15 ½ miljardiin viime marraskuun päättyessä. Mutta tästä kuuden miljardin lisäyksestä ei kolmattakaan osaa ole tullut talouselämän hyväksi, johtuen osaksi siitä, että talouselämä ei ole luottoa tarvinnut, osaksi

taas siitä, että luottosäännöstelyn takia sitä ei ole voitu antaa muuta kuin määrättyihin tarkoituksiin. Näissä oloissa liikepankit ovat voineet käyttää suurimman osan luotonottonsa lisäyksestä valtiolle annettavaksi luotoksi. Ensi sijalla on valtiolle myönnetty vekseliluotto, jonka tuntuvat vaihtelut näkyvät kuviosta. Huomio kiintyy näiden vekselien jyrkkään vähenemiseen keväällä 1941, kun pankit omaisuudenluovutusveron takia katsoivat olevansa pakotettuja olemaan uudistamatta valtion vekseleitä. Liikepankit vaihtoivat myös vekseleitä tuottavampiin obligatioihin. Vuonna 1943 vekselisalkku jälleen paisui nousten marraskuun päättyessä 4 120 miljoonaan markkaan. Tämän lisäksi liikepankit toisessakin muodossa ovat antaneet valtiolle luottoa, nimittäin ostamalla valtion veronmaksutodisteita, jotka on merkitty samalle tilille kuin obligatiot. Näiden luottomuotojen kehitystä valaisee kuvion kahden ylimmän viivan välinen etäisyys. Koska tietoja obligatiosalkun jakaantumisesta valtion ja muiden antamiin arvopapereihin on saatavissa vain vuoden viimeiseltä päivältä, on kuviossa täytynyt jättää huomioon ottamatta tällainen jakaantuminen ja ottaa lukuun kaikki nämä arvopaperit.

Pankkitilastosta selviää muuten, että liikepankkien hallussa vuoden 1938 päättyessä oli valtion obligatioita vain 338 miljoonan markan arvosta ja että tämä arvo vuoden 1939 lopussa oli painunut 284 miljoonaan. Sitten liikepankit rahamarkkinain keventyessä hankkivat yhä enemmän valtion obligatioita, etenkin irtisanottavia, sekä samalle tilille merkittyjä veronmaksutodisteita, niin että niiden yhteenlaskettu arvo vuoden 1942 päättyessä oli kohonnut 5 251 miljoonaan markkaan eli enemmän kuin kymmenkertaiseen määrään. Täsmällistä tietoa siitä, mihin summaan liikepankkien hallussa olevien valtionpaperien arvo oli kohonnut marraskuussa 1943, ei ole käytettävissä. Mutta edellyttäen, että muiden antamien obligatioiden arvo oli suunnilleen sama kuin vuoden 1942 lopussa, voidaan niiden arvo arvioida noin 6 200 miljoonaan markkaan. Täten on siis liikepankkien luotonannossa ja sijoituksissa sodan aikana tapahtunut huomattava rakennemuutos, jonka yhteistulos on seuraava.

Joulukuussa 1938 liikepankkien koko luotonannosta ja arvopaperisijoituksesta 338 miljoonaa markkaa eli vain 3.3 % oli valtiolle annettua luottoa ja valtaosa liike-elämälle myönnettyä. Nyt, viime marraskuun päättyessä, valtiolle oli lainattu 10 330 miljoonaa ja liike-elämälle 11 959 miljoonaa, siis valtiolle noin 46 % koko luotoksi annetusta summasta. Todellisuudessa valtion osuus on vieläkin suurempi, sillä arvopaperit on otettu huomioon kirjanpitoarvoista, jotka ovat melkoisesti nimellisarvoja alemmat. Edellä olevasta saa käsityksen siitä, kuinka tärkeä osuus liikepankeilla on ollut valtion suuren luontotarpeen tyydyttämisessä. Lisäksi tulee vielä se palvelus, minkä liikepankit ovat tehneet myymällä yleisölle valtion obligatioita ja verotodisteita.

Niinkuin sanotusta kuvioista näkyy, on luotonannon lisääntyminen, pienhköjä kausiheilahteluita lukuun ottamatta, ollut sangen tasaista. Poikkeusasemassa on kuitenkin kevät 1941, jolloin tapahtui jyrkkä takaisku seurauksena omaisuudenluovutusveron ensimmäisen erän ja monessa tapauksessa koko veron suorittamisesta. Voidaan myös todeta, että mainittu vekselisalkku säännöllisesti supistuu kunkin vuoden viimeisenä kuukautena.

Puheena olevan kuvion alin viiva osoittaa liikepankkien luotonoton ja varsinaisen luotonannon välistä erotusta. Sen kasvamista on yleensä pidetty rahamarkkinain keveyden merkkinä, ja sodan aikanaahan se on noussut runsaammaksi kuin milloinkaan tätä ennen. Mainittu erotus ei kuitenkaan osoita kassavaroja, vaan suuri osa siitä on käytetty valtion obligatioiden ja verotodisteiden ostoon eli siis luotonantoon sanan laajemmassa mielessä.

Myös muiden luottolaitosten sijoituksissa on tapahtunut samansuuntainen muutos kuin liikepankkienkin kohdalla, mutta rakennemuutos on yleensä ollut tuntuvasti pienempi. Rahanrunsauden vallitessa ja kun luottosäännöstely on rajoittanut tavanmukaista luotonantoa, esim. säästöpankit ovat tuntuvin määrin ostaneet valtion obligatioita. Kun niiden hallussa vuoden 1939 päättyessä oli obligatioita 824 miljoonan markan arvosta, obligatiosalkku vuoden 1942 päättyessä oli kohonnut 1 116 miljoonaan ja syyskuussa 1943 ennakkotietojen mukaan 1 956 miljoonaan markkaan. Näihin lukuihin sisältyy muidenkin kuin valtion obligatioita, mutta obligatiosalkun lisäys on tapahtunut valtion paperien merkeissä. Obligatiosalkun lisäys oli vuonna 1943 tuntuvasti suurempi kuin edellisinä vuosina, mikä osaksi johtui entistä suuremmasta rahanrunsaudesta, osaksi taas siitä, että silloin emittoitiin erityinen säästöpankeille sopiva obligatiolaina.

3. Suomen Pankin luotonanto.

Vielä suurempi muutos on tapahtunut Suomen Pankin luotonannossa, maamme keskuspankin asiana kun tietenkin on ollut antaa valtiolle kaikki se luotto, minkä puolustustaistelu on vaatinut ja jota ei ole muualta ollut saatavissa.

Joulukuussa 1939 Suomen Pankki, joka normaalioloissa ei lainkaan anna valtiolle luottoa, ohjesäännön muutoksen tapahduttua diskonttasi ensimmäisen valtionvekselin. Valtiolle annettu vekseliluotto oli mainitun joulukuun viimeisenä päivänä 600 miljoonaa markkaa. Seuraavina vuosina se, niinkuin tunnetaan, vuosi vuodelta lisääntyi kohoten vuoden 1940 lopussa 3 900 miljoonaan markkaan, vuotta myöhemmin, uuden sodan alettua, 10 700 miljoonaan sekä vuoden 1942 päättyessä 14 560

miljoonaan. Marraskuun päättyessä 1943 valtion vekselien määrä, oltuaan välillä suurempi, oli 15 300 miljoonaa. Niinkuin toisessa yhteydessä on mainittu, valtio sen lisäksi ajoittain on ylittänyt pano- ja ottotiliään, joten sen keskuspankista saama luotto todellisuudessa on ollut vekseli-luottoa suurempi.

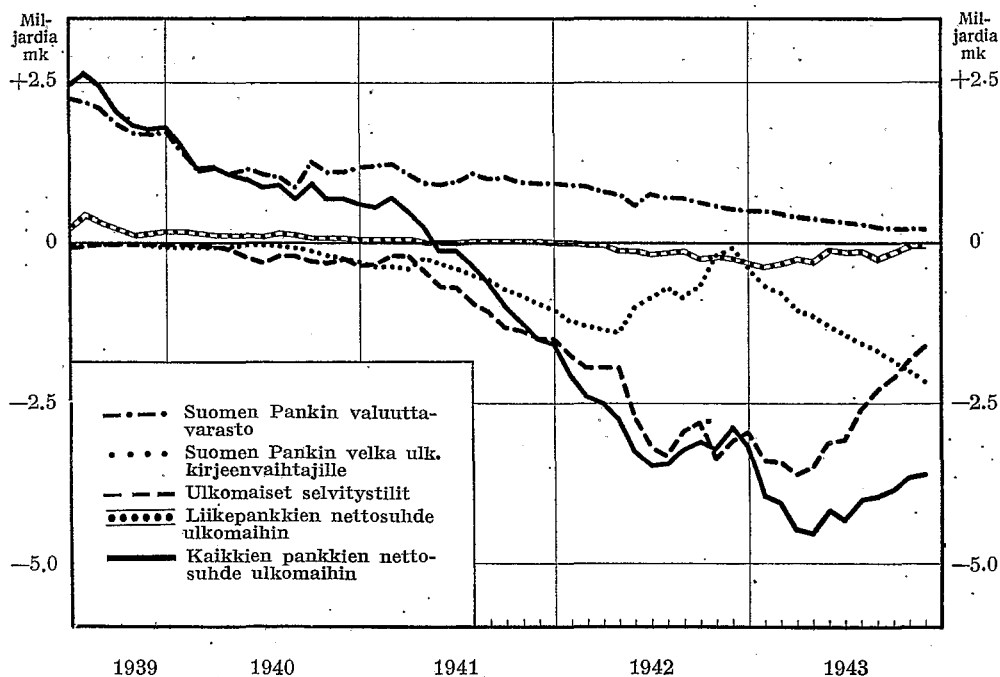
Samaan aikaan Suomen Pankin muille kuin valtiolle, so. liikemaail-malle, antama luotto vähitellen on pienentynyt. Vuoden 1939 päättyessä tämän luoton määrä oli 1 586 miljoonaa markkaa sekä 739 miljoonaa luottolaitoksille myönnettyä rediskonttaus- ja hypoteekkiluottoa, minkä sodan puhkeamisen aiheuttama rahankireys oli tehnyt tarpeelliseksi. Viimeksi mainittu maksettiin verraten nopeasti pois; vuoden 1940 päät-tyessä sitä oli vain 47 miljoonaa, ja myöhemmin sitä ei rahanrunsauden lisääntyessä enää ole tarvittu. Varsinainen, suoraan liikeyrityksille myönnetty luotto supistui sekin vähitellen painuen marraskuun päättyessä 1943 1 308 miljoonaan, joten se oli 278 miljoonaa pienempi kuin joulukuussa 1939.

4. Luottolaitosten ulkomaiset velat ja saatavat.

Huomiota ansaitsee myös se rahamarkkinoiden puoli, joka ilmenee luottolaitosten suhteesta ulkomaihin. Kun kauppataase ja samoin maksu-tase viime vuosina ovat olleet sangen passiiviset ja kun näin syntyviä vajauksia vain pieneltä osalta on voitu järjestää pitkäaikaisilla lainoilla, luottolaitosten ulkomaisten tilien asema on tuntuvasti muuttunut — ja epäedulliseen suuntaan. Näissä suhteissa tapahtuneiden muutosten valaisemiseksi viitataan seuraavaan kuvioon 4, joka valaisee eri ulko-maisten tilien kehitystä.

Suomen Pankin valuuttavarasto on, niinkuin kuvioista näkyy, vähitel-len supistunut 2 400 miljoonasta markasta melkein 200 miljoonaan. Siellä täällä näkyvät pienet nousut johtuivat ulkomailta saaduista luo-toista, joiden asemaa parantava vaikutus vallitsevissa oloissa tietenkin oli vain lyhytaikainen ja ohimenevä. Samaan aikaan Suomen Pankin velka ulkomaisille kirjeenvaihtajille on kasvanut mitättömyydestä vuonna 1939 noin 2.2 miljardiin ja ulkomaisten selvitystilien velkasaldo 1.5 miljardin paikkeille oltuaan välillä lähes 4 miljardia. Kun vielä ottaa huomioon, että liikepankeilla ennen sotaa oli nettosaatava ulkomailta, mikä nyt on muuttunut nettovelaksi, ei ihmettele, että luottolaitosten yhteenlaskettu suhde ulkomaihin on huonontunut sangen tuntuvasti. Olihan luottolaitoksilla ennen suursodan alkamista 2½ miljardin netto-saatava ulkomailta, kun niillä nyt sitä vastoin on runsaasti 3½ mil-jardin nettovelka sinne, velan oltua keväällä 1943 noin 4½ miljardia markkaa.

Kuvio 4.

Maksusuhde ulkomaihin on siten sotavuosina ja nimenomaan sodan luomien olosuhteiden takia huonontunut noin 6 miljardia markkaa. On selvää, että tämän melko suuren järjestelemättömän velan olemassaolo on omansa vaikeuttamaan valuuttasuhteiden hoitoa, kun kauppasuhteet ulkomaihin taas vapautuvat, ja siten tulee vaatimaan määrätietoisia ponnistuksia rahan ulkomaisen arvon säilyttämiseksi. Siksi täytyy, niin pian kuin olosuhteet sen sallivat, pyrkiä toisaalta vientiä lisäämällä, vähentämään tätä velkatiliä, toisaalta vakauttamaan se pitkäaikaisiksi lainoiksi.

5. Setelistö.

Viime aikoina setelistön vaihtelut ovat olleet yleisen tarkastelun alaiset. Tosin setelistön suuruus on seurausilmiö ja sellaisena vailla sitä merkitystä, joka sille usein yleisön käsityksen mukaan annetaan, mutta joka tapauksessa se tässäkin ansaitsee huomiota.

Elokuussa 1939 oli seteleitä liikkeessä noin 2 200 miljoonan markan arvosta, mutta suursodan syttymisestä alkaen setelistö harvoin poikkeuksin on lisääntynyt, nopeammin silloin kun poliittiset tapahtumat ovat

järkyttäneet kansalaisten mielenrauhaa, hitaammin taas väliaikoina, ilmenipä Moskovan rauhan jälkeen vähäksi aikaa setelistön vähenemistäkin. Keväällä 1943 setelistö sitten kohosi noin 10 300 miljoonan markan huippuun. Lisäyksestä osa oli luonnollinen seuraus hintojen kohoamisesta, kun ostoihin tarvittiin enemmän rahaa kuin ennen. Mutta yksinomaan tälle pohjalle laskien setelistön ei pitäisi olla suurempi kuin kenties 4—4 ½ miljardia markkaa. Toisena tavallaan laillisena syynä setelistön kasvuun on setelikierron hidastuminen sekä sen alueen laajeneminen, jolla Suomen markkaa on käytetty maksuvälineenä. Mutta ilmeisesti nämä tekijät eivät vielä riitä selittämään setelistön suuruutta. Nähtävästi lukuisat kansalaiset ja liikkeet jatkuvasti pitävät tarpeettoman suuria kassoja, osaksi voidaksensa tehdä edullisia ostoja, milloin tilaisuutta ilmenee, osaksi epäluottamuksesta luottolaitoksiin ja niiden maksukykyisyyteen, tai halusta välttää verotusta. Kun setelistö kesällä 1943 väheni 1 300 miljoonaa markkaa, se osaltaan oli todistuksena lisääntyneestä luottamuksesta. Julkisuudessa esitetyt suunnitelmat setelien leimaamisesta olivat nekin vaikuttava syy setelistön pienenemiseen. Osaltaan vaikutti myös vilkas valtion obligatioiden merkintä.

Syksyllä 1943 setelistö jälleen lisääntyi. Osaksi se oli tavanmukainen kausi-ilmiö. Suurelta osalta se on seurausta siitä, että osa korvauksista samaten kuin korvausobligatioiden korot kolmen vuoden ajalta ynnä näiden obligatioiden ensimmäiset kuoletukset on suoritettu rahassa korvaukseen oikeutetuille. Onko muitakin voimia ollut vaikuttamassa, lienee liian aikaista sanoa.

6. Valtion luotonotto rahamarkkinoilta.

Nykyään vallitsevissa olosuhteissa ei voi käsitellä rahamarkkinoita koskevia ilmiöitä koskettelematta myös valtiontaloutta, sillä tämän vaikutus rahamarkkinoihin on sota-aikana ollut erittäin suuri. Valtiontalouden kehitystä sotavuosina on käsitelty eri kirjoituksessa, tässä on vain syytä tarkastaa valtion suoranaista lainaustoimintaa raha- ja pääomamarkkinoilla. Ennen kaikkea on mielenkiintoista katsoa, missä määrin vapailta markkinoilta otettu valtionluotto on saatu suoraan yleisöltä, siihen luetuna liikeyritykset yms., missä määrin luottoa on hankittu luottolaitosten välityksellä.

Edellä on jo esitetty eräitä lukuja, jotka valaisevat liike- ja säästöpankkien valtiolle antaman luoton määriä. Liikepankkien luotonannosta voidaan sen lisäksi saada eräitä mielenkiintoisia tietoja, jotka on yhdistetty seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 1. Liikepankkien valtiolle antama luotto vuosien 1938—1942 lopussa.
Milj.mk.¹⁾

Vuosi	Vanh. oblig.	V:n 1939 ja myöh. obligatiolainat		Vekseleitä	Verotodisteita	Velka-sitou-muksia	Yhteensä
		Pitkät	Irtsanot-tavat				
1938	368.9	—	—	—	—	—	368.9
1939	320.8	0.4	—	115.0	—	—	436.2
1940	307.3	2.0	—	2 528.0	485.9	—	3 323.2
1941	302.5	235.7	1 089.5	1 215.0	1 209.0	24.3	4 076.0
1942	297.4	1 472.7	2 170.7	1 850.0	1 407.7	54.5	7 253.0

¹⁾ Nimellisarvojen mukaan.

Edelleen voidaan todeta, että postisäästöpankki on suurimpia valtion obligatioiden ostajia. Sen hallussa oli näet vuosien 1938—1942 lopussa seuraavat määrät valtion arvopapereita, ryhmiteltyinä samalla tapaa kuin liikepankkien taulukossa 1.

Taulukko 2. Postisäästöpankkien valtiolle antama luotto vuosien 1938—1942 lopussa.
Milj.mk.

Vuosi	Vanhempia obligatioita	V:n 1939 ja myöh. obligatiolainat		Ver- todisteita	Lyhyt- aikaista luottoa	Yhteensä
		Pitkät	Irtsanot-tavat			
1938	258.5	—	—	—	56.8	315.3
1939	251.6	—	—	—	42.4	294.0
1940	267.1	178.1	—	—	357.6	802.8
1941	259.8	303.6	203.6	—	132.9	899.9
1942	243.9	608.8	225.4	0.9	257.6	1 336.6

Vuoden 1943 aikana postisäästöpankin obligatiosalkku on paisunut lähes kaksinkertaiseksi. Sen valtiolle antama lyhytaikainen luotto oli marraskuun päättyessä 603.7 miljoonaa markkaa.

Myös on käytettävissä eräitä ylimalkaisia lukuja säästöpankkien omistamista valtion obligatioista, minkä ohella osuuskassojen obligatiosalkun nimellisarvo on tunnettu. Kun nämä luvut yhdistetään, saadaan yleiskuva siitä, millä määrillä luottolaitokset ovat ottaneet osaa valtion luotontarpeen tyydyttämiseen. Luvut eivät ole aivan täsmällisiä, koska osuuskassojen kohdalla ei ole voitu vähentää muiden antamia obligatioita.

Taulukko 3. Valtion luotonotto kotimaisilta rahamarkkinoilta vuosien 1938—1942 lopussa. Milj.mk.

Vuosi	Liikepankit	Postisäästöpankki	Säästöpankit	Osuuskassat	Yhteensä	Muut	Kaikkiaan
1938	369	315	290	101	1 075	1 521	2 596
1939	436	294	324	105	1 159	2 378	3 537
1940	3 323	803	325	98	4 549	3 733	8 282
1941	4 076	900	438	144	5 558	6 930	12 488
1942	7 253	1 337	698	255	9 543	7 778	17 321

Jos erityisesti tarkastaa, paljonko luottoa valtio eri vuosina sai näistä lähteistä, voidaan laatia seuraava taulukko, joka osoittaa valtiolle annetun luoton kasvua tai vähenemistä kunkin vuoden aikana.

Taulukko 4. Valtiolle annetun luoton lisääntyminen (+) tai vähentyminen (—) vuosina 1939—1942. Milj.mk.

Vuosi	Liikepankit	Postisäästöpankki	Säästöpankit	Osuuskassat	Yhteensä	Muut	Kaikkiaan
1939	+ 67	— 21	+ 34	+ 4	+ 84	+ 857	+ 941
1940	+ 2 887	+ 509	+ 1	— 7	+ 3 390	+ 1 355	+ 4 745
1941	+ 753	+ 97	+ 113	+ 46	+ 1 009	+ 3 197	+ 4 206
1942	+ 3 177	+ 437	+ 260	+ 111	+ 3 985	+ 848	+ 4 833
Yhteensä	+ 6 884	+ 1 022	+ 408	+ 154	+ 8 468	+ 6 257	+ 14 725

Koko siitä luottomäärästä, minkä valtio sotavuosina 1939—1942 on saanut kotimaisilta raha- ja pääomamarkkinoilta, liikepankit siis ovat antaneet 46.8 %, postisäästöpankki 6.9 %, säästöpankit 2.8 % sekä osuuskassat 1.0 %, siis luottolaitokset yhteensä 57.5 % eli enemmän kuin puolet koko määrästä. Muut, toisin sanoen suuri yleisö, liikeyritykset, vakuutuslaitokset, kunnat, seurakunnat ym., ovat antaneet 42.5 % valtion rahamarkkinoilta ottamasta luotosta. Yhteissumma, lähes 15 miljardia markkaa, on Suomen oloissa kaunis tulos. Niinkuin taulukosta näkyy, oli liikepankkien merkitys valtion rahoittajina erityisen suuri vuosina 1940 ja 1942, jolloin ne antoivat 61 ja 66 % koko siitä luottomäärästä, minkä valtio otti rahamarkkinoilta. — Vuodelta 1943 ei vastaavia tietoja vielä ole saatavissa, mutta ilmeistä on, että suhteet eri ryhmien välillä ovat saattaneet jonkin verran muuttua.

Muiden luottolaitosten kuin liikepankkien ja postisäästöpankin obligatiosalkun kokoonpanosta ei ole tietoa, mutta ei ole vailla mielenkiintoa todeta, miten eri muodossa otettu luotto jakaantuu liikepankkien,

postisäästöpankin sekä kaikkien muiden välillä. Vuoden 1942 olojen pohjalla tätä valaisevat seuraavat lukusarjat.

Taulukko 5. Valtion luotonotto vuoden 1942 päättyessä.

	Liikepankit		Postisäästöpankki		Muut		Kaikki
	Milj.mk	%	Milj.mk	%	Milj.mk	%	Milj.mk
Vanhempia obligatioita ..	297.4	13.1	243.9	10.7	1 734.7	76.2	2 276.0
V:n 1939 ja myöhempiä obligatiolainoja							
Pitkäaikaisia	1 471.7	24.3	608.8	10.0	3 990.2	65.7	6 070.7
Irtisanottavia	2 170.7	52.6	225.4	5.5	1 729.7	41.9	4 125.8
Vekseleitä	1 850.0	100.0	—	—	—	—	1 850.0
Verotodisteita	1 407.7	80.8	0.9	0.1	333.8	19.1	1 741.9
Korvausobligatioita	1.0	1.3	—	—	77.1	98.7	78.1
Velkasitoumuksia	54.5	5.9	—	—	866.0	94.1	920.5
Muuta lyhytaikaista luot- toa	—	—	257.6	100.0	—	—	257.6
Yhteensä	7 253.0	41.9	1 336.6	7.7	8 731.0	50.4	17 320.6

Erityisesti panee merkille, kuinka suuri osa irtisanottavista obligatioista ja varsinkin veronmaksutodisteista, vekseleistä puhumattakaan, on liikepankkien hallussa.

Lopuksi on vielä syytä tarkastaa, kuinka suuri rahapääomien säästäminen kokonaisuudessaan on sotavuosina ollut. Tästä saa kuvan yhdistämällä luottolaitosten ottolainauksen ja sen osan valtiolle eri muodoissa annettua luottoa, joka on saatu muilta kuin luottolaitoksilta.

Taulukko 6. Rahapääomien säästö määrät vuosien 1938—1942 lopussa. Milj.mk.

Vuosi	Yleisön talletukset luottolaitoksissa	Yleisön suoranaiset sijoitukset valtion arvopapereihin	Yhteensä
1938	19 938	1 521	21 459
1939	19 770	2 378	22 148
1940	23 297	3 733	27 030
1941	25 061	6 930	31 991
1942	29 503	7 778	37 281

Yleisön suoranainen sijoitus valtion papereihin on, niinkuin yllä olevasta taulukosta näkyy, tuntuvasti lisääntynyt. Vuoden 1938 päättyessä vain 7.1 % puheena olevasta säästö pääomasta oli sijoitettu mainittuihin papereihin, kun sen sijaan valtaosa yleisön säästöjä oli sijoitettu luottolaitosten talletus- ja shekkibileille. Vuoden 1942 päättyessä sitä

vastoin enemmän kuin viidennes eli 20.9 % säästöistä oli sijoitettu valtionpapereihin ja enää vajaat neljäviidennestä luottolaitosten tileille. Näin tapahtuneista muutoksista saa vielä havainnollisemman kuvan, jos tarkastaa kunakin vuonna tapahtunutta säästämistä. Tätä valaisee seuraava taulukko.

Taulukko 7. Rahapääomien säästömäärien lisääntyminen (+) tai väheneminen (—) vuosina 1939—1942. Milj.mk.

Vuosi	Yleisön talletukset luottolaitoksissa	Yleisön suoranaiset sijoitukset valtion arvopapereihin	Yhteensä
1939	— 168	+ 857	+ 689
1940	+ 3 527	+ 1 355	+ 4 882
1941	+ 1 764	+ 3 197	+ 4 961
1942	+ 4 442	+ 848	+ 5 290
Yhteensä	+ 9 565	+ 6 257	+ 15 822

Koko puheena olevana ajanjaksona kerääntyi siten rahamarkkinoille säästövaroja 15 822 miljoonaa markkaa. Siitä kolmeviidennestä eli 60.5 % pantiin vanhan tottumuksen mukaan luottolaitoksiin erinimisille tileille ja kaksiviidennestä, 39.5 %, sijoitettiin suoraan valtion arvopapereihin. Jakaantuminen näihin kahteen sijoitusmuotoon oli hyvin erilainen eri vuosina.

Jos yllä olevia lukusarjoja vertaa taulukon 4 viimeiseen sarakkeeseen, joka osoittaa valtion rahamarkkinoilta saaman luoton kokonaismääriä, voidaan todeta, että valtio vuonna 1939 sai käytettäväkseen enemmän kuin säästövarojen koko lisäyksen sekä että valtion osuus koko lisäyksestä seuraavina vuosina oli 97.2 % vuonna 1940, 84.8 % vuonna 1941 ja 91.4 % vuonna 1942. Koko puheena olevan ajanjakson kuluessa kertyneestä säästö pääomasta, määrältään 15 822 miljoonaa markkaa, valtio puolustustaistelun rahoittamiseksi sai käytettäväkseen suurimman osan, 14 725 miljoonaa markkaa eli 93.1 %. Muihin tarkoituksiin, so. lähinnä taloustoiminnan rahoittamiseen, liikenä vain 1 097 miljoonaa markkaa eli 6.9 %. Koska edellä olevat laskelmat eivät käsitä kaikkea yhteiskunnassa tapahtunutta säästämistä, on todellinen kokonaissäästäminen ollut suurempi, kuin luvut osoittavat. Samoin on se säästäminen, joka on koitunut muiden tarkoitusten kuin valtion rahantarpeen tyydyttämisen hyväksi, ilmeisesti melkoista suurempi kuin äsken esitetty luku osoittaa.

Mikko Tamminen:

Rakennustoiminta sotavuosina.

Rakennustoiminta kuuluu tunnetusti niihin talouselämän aloihin, joihin poikkeukselliset ulkonaiset olosuhteet ja ennen kaikkea sota erityisen voimakkaasti vaikuttavat. Välttämättömyys keskittää maan voimavarat, sekä työvoima että reaali-pääoma, maanpuolustuksen palvelukseen supistaa pakostakin suuremmassa tai pienemmässä määrässä siviililuontoista rakennustoimintaa ja etenkin eräitä sen aloja. Tämä seikka on kouriintuntuvasti havaittu myös Suomessa viimeksi kuluneiden vuosien aikana. Sen sijaan ei toistaiseksi ole esitetty laskelmia siitä, miten suuressa määrässä rakennustoiminta tosiasiallisesti on sotavuosina supistunut. Esillä oleva kirjoitus muodostaa yrityksen luoda tällä hetkellä käytettävissä olevan aineiston perusteella yleiskatsaus rakennustoiminnan kehitykseen suursodan syttymisen jälkeen.

1. Rakennustoiminta ennen sotaa.

Kokonaiskäsityksen saaminen Suomen rakennustoiminnasta on aikaisemmin ollut sängen vaikeata sen johdosta, että tätä tuotantoalaa valaiseva tilastoaineisto on poikkeuksellisen puutteellista. Mitään yhtenäistä rakennustilastoa ei ole olemassa, ja ne virallisen tilaston tiedot, jotka rakennustoiminnasta ovat saatavissa, peittävät ainoastaan murto-osan siitä. Mainittakoon, että virallinen teollisuustilasto, johon rakennustoiminnan voidaan katsoa luonteensa puolesta lähinnä kuuluvan, ei sisällä mitään tietoja enempää rakennustoiminnan arvosta kuin sen volyymistä. Vasta sen jälkeen kuin *Lindbergin* tutkimus Suomen kansantulosta vuosina 1926—1938¹ jonkin aikaa sitten ilmestyi, on käytettävissä ollut seikkaperäisiä ja luotettavia tietoja rakennustoimintaan sijoitetuista pääomista.

Myöskin *Lindbergin* suorittamat laskelmat ovat esillä olevan selvityksen kannalta riittämättömiä, sillä ne kohdistuvat vain rauhanaikaan. Niitä ei myöskään toistaiseksi ole mahdollista tilastoaineiston puutteellisuuden johdosta kokonaisuudessaan ulottaa sotavuosiin saakka. Toiselta puolen *Lindbergin* tutkimustulokset muodostavat sopivan lähtökohdan

¹ *Valler Lindberg*, Suomen kansantulo vuosina 1926—1938. Suomen Pankin suhdannetutkimusosaston julkaisuja. Sarja B: 1. Helsinki 1943.

rakennustoiminnan sodanaikaisen kehityksen tarkastelulle, joka on paikallaan suorittaa normaaliolojen taustaa vastaan. Tällöin on huomattava, että koska rakennustoiminnan laajuus poikkeuksellisen voimakkaasti vaihtelee eri suhdannevaiheissa, on tuskin asianmukaista puhua jostakin määrätystä »normaalivuodesta», vaan vertauskohdaksi on valittava useampia vuosia käsittävä ajanjakso. Viisivuotiskausi 1934—1938 lienee tässä suhteessa sopiva.

Lindberg jakaa koko rakennustoiminnan kahteen pääryhmään, nimittäin talonrakennustoimintaan sekä tie- ja vesirakennustoimintaan. Erilaisiin talonrakennuksiin vuosina 1934—1938 sijoitettujen pääomien määrät käyvät ilmi taulukosta 1.¹

Taulukko 1. Talonrakennustoimintaan sijoitetut pääomat vuosina 1934—1938.

Vuosi	Kaupunkien asunnot	Maaseudun asunnot	Maatalous- rakennukset	Teollisuus ja kauppa	Kunnat	Valtio	Yhteensä
	Milj.mk						
1934	107	716	187	41	87	92	1 230
1935	264	759	377	94	112	112	1 718
1936	412	803	429	199	141	149	2 133
1937	583	895	452	595	188	209	2 922
1938	740	900	516	523	275	227	3 181
	%						
1934	8.7	58.2	15.2	3.3	7.1	7.5	100
1935	15.4	44.2	21.9	5.5	6.5	6.5	100
1936	19.3	37.7	20.1	9.3	6.6	7.0	100
1937	20.0	30.6	15.5	20.4	6.4	7.1	100
1938	23.3	28.3	16.2	16.4	8.7	7.1	100

Taulukko 1 osoittaa, että sijoitukset talonrakennuksiin lisääntyivät voimakkaasti noususuhdanteen aikana ollen viimeisenä täydellisenä rauhanvuonna 1938 lähes kolme kertaa niin suuret kuin vuonna 1934. Lisäksi havaitaan, että kehitys on rakennustoiminnan eri aloilla ollut huomattavan erilainen, mistä johtuen myöskin eri alojen osuus koko talonrakennustoiminnan arvosta on vuodesta toiseen tuntuvasti vaihdellut. Suurimpien vaihtelujen alaisia ovat olleet kaupunkien asuntotuotanto sekä teollisuuden ja kaupan rakennustoiminta. Kuntien ja valtion rakennuksiin samaten kuin maatalousrakennuksiin sijoitettujen pääomien määrä on vaihdellut suunnilleen samassa suhteessa kuin koko rakennustoiminnan arvo maaseudun asuinrakennustoiminnan pysytellessä vuodesta toi-

¹ Ks. Lindberg, m.t., ss. 78—79. Osan taulukossa 1 esitetystä, aikaisemmin julkaisemattomista tiedoista tri Lindberg on luovuttanut käytettäväksi tätä kirjoitusta varten.

seen varsin tasaisena ja siten muodostaessa tietyn, koko rakennustoimintaa stabilisoivan tekijän.

Rakennustoiminnan toinen pääryhmä, tie- ja vesirakennustoiminta, käsittää paitsi varsinaisia tie- ja vesirakennuksia — rauta- ja raitiotiet, tiet, kadut, sillat, satamat jne. — myöskin sellaiset teknilliset rakennukset ja laitteet kuin sähkö-, vesijohto-, kaasu- ja voimalaitosten rakennukset sekä puhelinverkoston. Tällaisesta rakentamisesta huolehtivat etupäässä julkiset yhdyskunnat. Tie- ja vesirakennustoimintaan vuosina 1934—1938 sijoitetut pääomat esitetään taulukossa 2.¹

Taulukko 2. Tie- ja vesirakennustoimintaan sijoitetut pääomat vuosina 1934—1938.

Vuosi	Varsinaiset tie- ja vesirakennukset						Teknilliset laitokset		Kaikkiaan	
	Valtio		Kunnat		Yhteensä		Milj.mk	%	Milj.mk	%
	Milj.mk	%	Milj.mk	%	Milj.mk	%				
1934	201	48.6	99	23.9	300	72.5	114	27.5	414	100
1935	194	46.5	102	24.5	296	71.0	121	29.0	417	100
1936	235	42.0	106	18.9	341	60.9	219	39.1	560	100
1937	245	42.5	142	24.7	387	67.2	189	32.8	576	100
1938	240	40.5	151	25.5	391	66.0	201	34.0	592	100

Huomautettakoon, että tilastoaineiston puutteellisuuksien johdosta taulukossa 2 esitetyt luvut edustavat minimimääriä. Ne osoittavat joka tapauksessa, että puheena olevat sijoitukset käsittävät suhteellisen pienen osan koko rakennustoiminnan arvosta muodostaen siitä vuonna 1934 25 %, mutta enää 16 % vuonna 1938. Niinikään voidaan todeta, että tie- ja vesirakennustoiminta on puheena olevan ajanjakson kuluessa ollut huomattavasti vähäisempien vaihtelujen alainen kuin talonrakennustoiminta.

Seuraavassa yhdistelmässä esitetään koko rakennustoiminnan arvokehitys vuosina 1934—1938 sekä lisäksi asianomaiset luvut muunnettuina vuoden 1938 hintatason mukaisiksi. Muuntaminen on suoritettu Suomen Pankin rakennuskustannusindeksin avulla. Joskin viimeksi mainittu varsinaisesti kuvaa ainoastaan Helsingin kivisten asuintalojen (kerrostalojen) rakennuskustannuksia, on kuitenkin katsottu, että se periaatteellisesti soveltuu tarkoitukseen paremmin kuin muut käytettävissä olevat indeksisarjat. Virallista elinkustannusindeksiä käyttäen olisi päästy suunnilleen samoihin tuloksiin.

¹ Ks. Lindberg, m.t., s. 80. Tiedot varsinaisiin tie- ja vesirakennuksiin sijoitettujen pääomien jakaantumisesta valtion ja kuntien kesken on tri Lindberg antanut tätä kirjoitusta varten käytettäväksi. Ryhmä »teknilliset laitokset» sisältää sekä valtion ja kuntien että yksityisten rakennustoiminnan.

Koko rakennustoiminnan arvo vuosina 1934—1938.

Vuosi	Milj.mk	Muunnettuna vuoden 1938 hintatason mukaan milj.mk
1934	1 644	2 163
1935	2 135	2 703
1936	2 693	3 245
1937	3 498	3 721
1938	3 773	3 773

Havainnollisen käsityksen siitä kvantitatiivisesta merkityksestä, joka rakennustoiminnalla sodanedellisinä vuosina oli Suomen kansantaloudessa, sekä tämän merkityksen suhteellisesta kasvamisesta nousukauden aikana, antaa se tosiasia, että rakennustoiminnan nettotulojen osuus kaikkien elinkeinojen tulosta lisääntyi 3.0 %:sta vuonna 1934 4.9 %:iin vuonna 1938.¹

. Rakennustoiminnan kehitys suursodan syttymisen jälkeen.

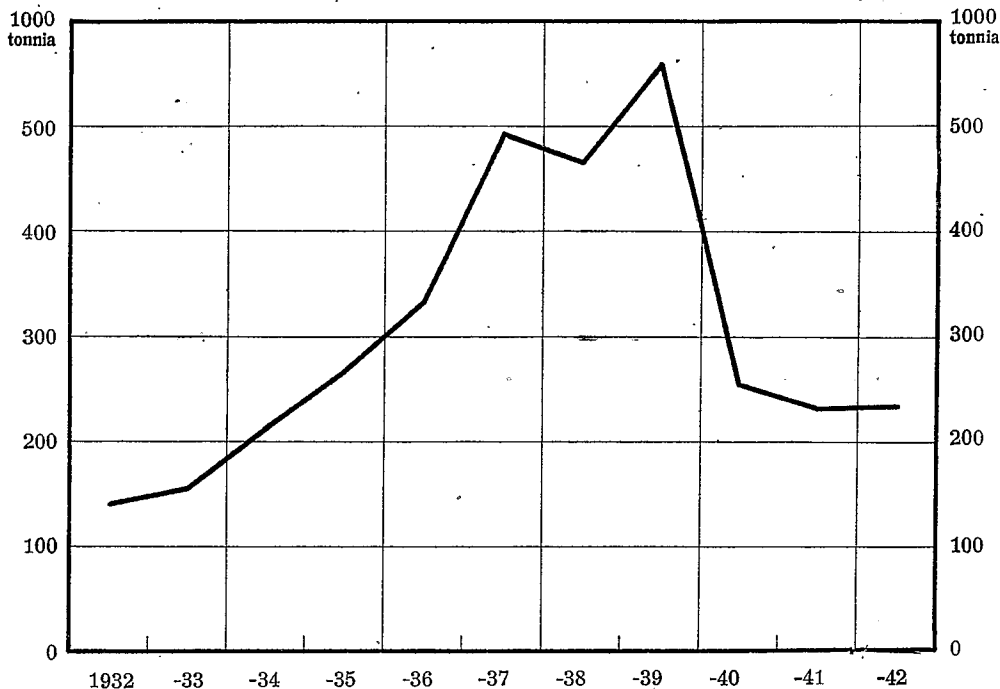
Kuten jo aikaisemmin huomautettiin, ei laskelmia rakennustoimintaan sijoitetuista pääomista voida suorittaa sotavuosilta. Verraten hyvän kuvan rakennusvolyymin kehityksestä tarjoaa sitä vastoin koko maan käsittävä sementinkulutustilasto. Tosin puheena oleva tilasto ei anna minkäänlaista kuvaa sellaisesta rakennustoiminnasta, jossa sementtiä ei laisinkaan käytetä, mutta toisaalta sementillä on niin monipuolinen ja tärkeä merkitys rakennusaineena, että sen kulutusta osoittavat luvut eräänlaisten suhdelukujen tavoin joka tapauksessa antavat hyvän käsityksen rakennustoiminnan kehityksen suunnasta, jos suhteellisen lyhyttä ajanjaksoa pidetään silmällä. Sitä vastoin sementinkulutus on vähemmän käyttökelpoinen kysymyksen ollessa rakennustoiminnan pitkän ajan kehityksestä. Toisaalta nimittäin sementin suhteellinen merkitys rakennusaineena ajankohdasta toiseen muuttuu, toisaalta taas sementin käyttö jakaantuu epätasaisesti rakennustoiminnan eri alojen kesken, jotka puolestaan eivät vuodesta toiseen supistu tai laajene samassa suhteessa. Puheena oleva virhemahdollisuus on kuitenkin pakko tässä jättää huomiotta.

Maan koko sementinkulutuksen kehitys vuosina 1932—1942 esitetään graafisesti sivulla 23.² Käyrän perustana oleva lukusarja on pyritty

¹ Lindberg, m.t., s. 81.

² Tässä kirjoituksessa julkaistut tiedot sementin kulutuksesta perustuvat Paraisten Kalkkivuori Osakeyhtiön käytettäväksi luovuttamaan sementinmyyntitilastoon, jota eräiltä osiltaan on täydennetty Lohjan Kalkkivuori Osakeyhtiön antamilla tiedoilla.

Sementin kulutus vuosina 1932—1942.

puhdistamaan siten, että se mahdollisimman hyvin kuvastaisi todellisen rakennusvolyymin kehityssuuntaa. Koska sementin käyttö maanpuolustustarkoituksiin, mikä rauhanaikana oli sängen vähäistä, suursodan syttymisen jälkeen on siinä määrässä lisääntynyt, että sementin kulutuksen kokonaismäärä antaisi harhaanjohtavan kuvan siviililuontoisen rakennustoiminnan kehityksestä viime vuosina, sementin kokonaiskulutuksesta on vähennetty välittömiin maanpuolustustarkoituksiin käytetty sementtimäärä. Edelleen puheena olevista luvuista on vähennetty maasta viety ja niihin lisätty maahan tuotu sementti. Sen sijaan niistä ei ole voitu vähentää sitä sementtimäärää, suunnilleen 6—8 % sementin kokonaiskulutuksesta, joka vuosittain käytetään sementtituotteiden, kuten sementtikattotiilien, betoniputkien, kaivonrenkaiden ym. valmistamiseen. Koska kyseiset tuotteet suurelta osaltaan ovat suoranaisia rakennustarvikkeita, tämä seikka tuskin kuitenkaan sanottavasti vaikuttaa heikentävästi lopputulokseen.

Käyrässä on omansa herättämään huomiota ensinnäkin se, että sementin kulutus vuonna 1937 oli jonkin verran suurempi kuin vuonna 1938, mikä johtuu edellisen vuoden poikkeuksellisen suuresta tuonnista. Tähänastisen huippunsa, vajaat 560 000 tonnia, sementinkulutus saavutti

ensimmäisenä sotavuonna 1939, jolloin Suomessa käytettiin yli 30 % enemmän sementtiä kuin vuotta aikaisemmin. Mutta jo seuraavana vuonna sementinkulutus supistui vajaan 260 000 tonniin eli n. 55 %:iin vuoden 1938 ja 45 %:iin huippuvuoden 1939 kulutuksesta. Vuonna 1942, jolta tuoreimmat vuositiedot ovat saatavissa, sementtiä käytettiin enää 51 % vuoden 1938 määrästä. Merkille pantavaa kuitenkin on, että tapahtuneesta jyrkästä vähenemisestä huolimatta sementtiä on sotavuosina kulutettu miltei yhtä paljon kuin esim. vuonna 1935 ja tuntuvasti enemmän kuin lamavuosina 1930-luvun alussa.

Jos lähdetään siitä, että sementin kulutus antaa suurin piirtein oikean kuvan koko rakennusvolyymin kehityksestä, on mahdollista summittaisesti arvioida rakennustoiminnan vuotuinen arvo sotavuosinakin otaksuen, että viimeksi mainittu on muuttunut samassa suhteessa. Tällä tavoin lasketut luvut ilmaisevat rakennustoiminnan arvokehityksen vuoden 1938 hintatason mukaisena. Jotta saataisiin kuva rakennustoimintaan sotavuosina kiinnitettyjen pääomien todellisista määristä, on puheena olevat luvut muunnettava rakennuskustannusindeksin avulla¹. Molemmat lukusarjat esitetään alempana olevassa yhdistelmässä, joka täten muodostaa jatkon edellä sivulla 22 olevalle yhdistelmälle. Selvää on, että saaduilla tuloksilla on varsin karkeiden arviolukujen luonne.

Rakennustoimintaan sijoitetut pääomat vuosina 1939—1942.

Vuosi	Milj.mk	Muunnettuna vuoden 1938 hintatason mukaan milj.mk
1939	5 100	4 800
1940	2 200	1 700
1941	2 400	1 600
1942	2 800	1 600

Johtuen rakennuskustannusten jyrkästä kohoamisesta sotavuosina molemmat lukusarjat antavat, kuten havaitaan, varsin erilaisen kuvan rakennustoiminnan viimeaikaisesta arvokehityksestä.

Jonkinlaisen käsityksen antamiseksi rakennustoiminnan lyhytaikaisista vaihteluista sotavuosina ja myöskin sen kehityksestä vuoden 1943 aikana esitetään seuraavassa yhdistelmässä sementinkulutus vuosineljänneksittäin vuosina 1938—1943. Jotta rakennustoiminnalle ominaiset voimakkaat sesonkivaihtelut eivät häiritse vertailujen suorittamista, on kutakin vuosineljänneistä verrattu vuoden 1938 vastaavaan neljännekseen.

¹ Tässä yhteydessä voidaan rakennuskustannusindeksin käyttöön nähden esittää samat huomautukset kuin edellä sivulla 21.

Sementin kulutus vuosineljänneksittäin vuosina 1938—1943.

Neljännes	1938	1939	1940	1941	1942	1943
I	100	151	27	137	52	65
II	100	139	40	75	51	49
III	100	135	51	26	53	41
IV	100	60	91	21	46	
I—IV	100	117	54	50	51	

Esitetyissä luvuissa kuvastuvat selvästi valtiollisten tapahtumien vaikutukset rakennustoimintaan. Sementinkulutus supistui voimakkaasti jo vuoden 1939 viimeisellä neljänneksellä, jolloin kiristynyt poliittinen tilanne samoin kuin työvoiman puute — ns. ylimääräiset kertausharjoitukset — vaikuttivat ehkäisevästi rakentamiseen. Sodan aikana vuoden 1940 ensimmäisellä neljänneksellä sementinkäyttö edelleen väheni alkaakseen vuoden loppuun mennessä jälleen lisääntyä ja kohotakseen sodanjälkeisen jälleenrakennustyön johdosta huomattavan suureksi vuoden 1941 alkupuolella. Suomen ja Neuvostoliiton välisen uuden sodan puhkeamisen vaikutukset ilmenevät sementinkulutuksen jyrkkänä supistumisena sanotun vuoden loppupuoliskolla. Sen jälkeen sementin käyttö on jälleen jonkin verran lisääntynyt, mutta on jatkuvasti muodostanut vain suunnilleen puolet vuoden 1938 tasosta.

Oma mielenkiintonsa olisi edelleen todeta, minkälainen kehitys on sota-vuosina ollut rakennustoiminnan eri aloilla. Tämä onkin jossain määrässä mahdollista, koska tiedot sementin kulutuksesta ovat saatavissa mm. jaoteltuina sementtitehtaiden myyntitilaston mukaisesti käyttäjäryhmiin.¹ Viimeksi mainittuja yhdistelemällä voidaan muodostaa seuraavat pääryhmät: 1) valtio, 2) suurteollisuus, 3) maatalous ja 4) muut rakentajat. »Suurteollisuudella» ymmärretään sementinmyyntitilastossa »suuria teollisuusyhtymiä sekä muita suurteollisuuteen laskettavia yhtymiä», joiden vuotuinen sementinkäyttö ylittää tietyn määrän; muita mittapuita ei teollisuuksien suuruutta määriteltäessä ole käytetty. Maatalouden ryhmään kuuluu maaseutuliikkeiden välityksellä myytävä sementti, ja se vastannee suurin piirtein taulukkoon 1 sisältyviä ryhmiä »maaseudun asuinrakennukset» ja »maatalousrakennukset». Jäännösryhmä »muut rakentajat» käsittää vihdoin kuntien ja seurakuntien rakennustoiminnan, kaupunkien asuntotuotannon, osan teollisuuden ja kaupan rakennustoiminnasta sekä muun sellaisen rakennustoiminnan, joka ei sisälly mihinkään muuhun yllä esitetyistä ryhmistä. Tie- ja vesirakennustoimintaan sekä teknillisiin laitoksiin käytetty sementtimäärä sisältyy puheena oleviin lukuihin, vaikkakin sen jakaantumista eri ryhmien kesken ei voida tarkal-

¹ Nämä ryhmät ovat: 1) valtio, 2) suurteollisuus, 3) rakennusliikkeet, 4) maatalous, 5) kaupungit ja 6) muut kuluttajat.

leen määritellä. Sementtituotteiden valmistukseen käytettävästä sementistä vihdoin suunnilleen puolet sisältyy maatalouden sementinkäyttöön, loput ryhmään »muut kuluttajat».

Voidaan todeta, että joskaan puheena oleva ryhmitys ei muodosta täysin verrannollista jatkoa taulukoille 1 ja 2, se tarjoaa joka tapauksessa mahdollisuuden erikseen tarkastella eräiden rakennustoiminnan tärkeimpien alojen sodanaikaista kehitystä.

Sementinkulutus puheena olevilla aloilla vuosina 1938—1942 esitetään taulukossa 3.¹

Taulukko 3. Sementinkulutus käyttäjäryhmittäin vuosina 1938—1942.

Vuosi	Valtio		Suurteollisuus		Maatalous		Muut kuluttajat		Koko sementinkulutus	
	1 000 tonnia	1938=100	1 000 tonnia	1938=100	1 000 tonnia	1938=100	1 000 tonnia	1938=100	1 000 tonnia	1938=100
1938	26.0	100	42.0	100	163.6	100	231.9	100	463.5	100
1939	39.7	153	42.2	100	186.9	114	274.3	118	543.1	117
1940	35.5	137	15.3	36	70.8	43	131.2	57	252.3	54
1941	21.7	83	23.3	55	76.4	47	110.6	48	232.0	50
1942	26.0	100	42.9	102	66.2	40	99.4	43	234.5	51

Taulukossa esitetyistä luvuista huomio kiintyy ensinnäkin siihen, että valtion sementinkäyttö, huolimatta tehdyistä vähennyksistä, on eräinä sotavuosina pysytellyt suurempana kuin vuonna 1938. Tämä ilmiö selittyy siitä, että valtion sementinkulutus viimeksi mainittuna vuonna oli suhteellisen vähäistä edellisiin vuosiin verrattuna. Merkille pantavaa myöskin on, että suurteollisuuden sementinkulutus, joka vuonna 1940 supistui suhteellisesti eniten, vuonna 1942 jonkin verran ylitti vuosien 1938 ja 1939 tason. Tulkkoon mainituksi, että aikaisemmin suurteollisuus vain vuonna 1937 käytti enemmän sementtiä kuin sotavuonna 1942. Tämä mielenkiintoinen tosiseikka saanee selityksensä ennen kaikkea siitä, että viimeksi mainittuna vuonna pantiin alulle eräiden suurten voimalaitosten rakennustöitä. Kaikissa muissa ryhmissä on havaittavissa jatkuvasti aleneva suunta, joka maatalouden kohdalla on erityisen silmiinpistävä. Maaseudun puurakennuksista ei tietenkään taulukossa 3 esitettyjen lukujen perusteella voida tehdä johtopäätöksiä, mutta ilmeistä on, että ainakin maaseudun talousrakennusten, kuten navettojen, rehusiilojen, virtsakaivojen ym. uusiminen on sotavuosina ollut tuntuvasti vähäisempää kuin ennen suursodan syttymistä. Myöskin »muiden kuluttajien» sementinkäyttö on voimakkaasti vähentynyt, mikä onkin

¹ Lukuihin ei teknillisistä syistä ole voitu lisätä maahan tuotua sementtiä, mutta koska sen osuus viime vuosina on ollut häviävän pieni, tällä seikalla ei ole käytännöllistä merkitystä.

sikäli luonnollista, että tähän ryhmään sisältyvät mm. kaupunkien asuntotuotanto ja kuntien rakennustoiminta, joissa supistuminen on ollut erityisen voimakasta, seikka, johon edempänä palataan.

Taulukon 3 täydennykseksi esitetään taulukossa 4 virallisen tilaston tiedot kaupunkien rakennustoiminnasta vuosina 1938—1942. Kyseiset luvut koskevat sekä asuntotuotantoa että kaupunkien muuta rakennustoimintaa.¹

Taulukko 4. Kaupunkien rakennustoiminta vuosina 1938—1942.

Vuosi	Valmistuneita asuinhuoneita		Muihin kuin asuntotarkoituksiin valmistuneita huoneistoja							
	Lukumäärä	1938=100	Kauppa-, konttori- ja varastohuoneistot		Työpaja- ja tehdashuoneistot		Muut huoneistot		Huoneistoja kaikkiaan	
			1 000 m ²	1938=100	1 000 m ²	1938=100	1 000 m ²	1938=100	1 000 m ²	1938=100
1938	16 511	100	196.9	100	98.9	100	92.2	100	388.0	100
1939	15 930	97	163.6	83	72.2	73	76.7	83	312.5	81
1940	11 746	71	196.4	100	88.8	90	130.5	142	415.7	107
1941	9 919	60	129.9	66	59.4	60	71.6	78	260.9	67
1942	7 556	46	85.3	43	51.9	53	62.0	67	199.2	51

Se kuva, jonka taulukko 4 antaa kaupunkien rakennustoiminnan kehityksestä sotavuosina, vastaa suurin piirtein sitä käsitystä, jonka taulukon 3 perusteella voi muodostaa. Huomiota on omansa herättämään pääasiallisesti vain se seikka, että muihin kuin asuntotarkoituksiin valmistuneiden huoneistojen määrä vuonna 1940 ylitti vuoden 1938 tason. Erityisen huomattava eli yli 40 %:nen tämä lisäys oli ryhmässä »muut huoneistot», joka käsittää koulut, sairaalat, kokoushuoneet, hotellit jne.

Se seikka, että huomattava osa kaupunkien rakennustoiminnasta sisältyy taulukon 3 ryhmään »muut kuluttajat» ja viimeksi mainittu osoittaa suurempaa vähenemistä kuin useimmat taulukossa 4 esitetyt lukusarjat, antaa aihetta otaksua, että kaupunkien rakennustoiminta

¹ Taulukossa 1 esitetyt tiedot perustuvat Sosiaaliministeriön Sosiaalisen tutkimustoimiston keräämään ja Sosiaalisessa Aikakauskirjassa julkaisemaan tilastoon. Lukuihin nähden on huomattava, että ne eivät vuodesta toiseen ole periaatteellisesti täysin vertailukelpoisia. Ennen kaikkea tämä johtuu siitä, että ne eivät vuodesta 1939 lähtien enää käsitä Neuvostoliitolle luovutettujen ja vuokrattujen sekä sittemmin valtakunnan yhteyteen palautettujen alueiden kaupunkien rakennustoimintaa. Kun viimeksi mainittu pääasiallisesti on rajoittunut korjaustöihin, ei puheena olevalla seikalla kuitenkaan liene olennaista merkitystä. Muut taulukossa esitettyjen lukujen vertailukelpoisuutta häiritsevät virheellisydet ovat niin vähäisiä, että ne voidaan kokonaan jättää huomiotta.

on sotavuosina enemmän supistunut kivi- kuin puurakennusten osalta. Tarkempi tutkimus osoittaaakin, että näin on ollut laita. Esim. vuonna 1941, jolloin ns. standarditalot muodostivat tuntevan osan kaupunkien asuntotuotannosta, valmistuneissa puurakennuksissa olleiden asuinhuoneiden määrä ylitti vuoden 1939 tason 14 %:lla, kun taas valmistuneissa kivirakennuksissa olevien huoneiden määrä käsitti vain runsaat 40 % vuoden 1939 vastaavasta luvusta. Tämä kehityssuunta, joka tosin ei ole ollut yhtä selväpiirteinen kaupunkien muussa rakennustoiminnassa, on nähtävästi suurelta osaltaan johtunut siitä, että ns. maaseutukaupunkien osuus, joissa puun merkitys rakennusaineena jatkuvasti on ollut varsin suuri, on sotavuosina suhteellisesti lisääntynyt Helsingin suhteellisen osuuden vastaavasti vähentyessä. Niinpä Helsingissä valmistuneet asuinhuoneet, jotka rauhanvuosina yleensä muodostivat yli puolet kaikkien kaupunkien asuntotuotannosta, vuonna 1941 käsittivät vain runsaan viidenneksen siitä. Tällainen asiain tila on luonnollinen seuraus siitä, että ns. talvisodan pommitusvauriot olivat eräissä »maaseutukaupungeissa» huomattavan suuret, mistä johtuen myöskin jälleenrakennustyö viimeksi mainituissa muodostui vilkkaammaksi kuin pääkaupungissa.

3. Rakennussäännöstely ja sen vaikutukset.

Syyt, jotka ovat johtaneet rakennustoiminnan edellä kuvattuun supistumiseen viime vuosina, ovat yleisesti tunnetut. Viime kädessä on suurin vaikutus ollut työvoiman ja reaali-pääoman niukkuudella, joskaan merkitystä ei voida kieltää erältä muiltakaan tekijöiltä. Niinpä talvisodan 1939—1940 jälkeen tehokkaimman esteen kaupunkien spekulatiiviselle rakennusyritteliäisyydelle nähtävästi muodostivat tietyt rahoitukseen liittyvät vaikeudet. Sitten rakennustoimintaa rajoittavien tekijäin painopiste on ratkaisevasti siirtynyt reaalisten tuotannon tekijäin alalle. Näiden kysymysten seikkaperäiseen käsittelyyn ei tässä kuitenkaan ole aihetta. Sen sijaan on syytä lopuksi lyhyesti kosketella sota-ajan rakennussäännöstelyä, jolla viime aikoina on ollut ratkaiseva vaikutus rakennustoiminnan laajuuteen ja suuntautumiseen.

Jo syksyllä 1940 Suomessa ryhdyttiin eräiden tärkeimpien rakennusaineiden säännöstelyyn, ja niiden jakelusta huolehtimaan perustettiin kansanhuoltoministeriöön erityinen rakennusainetoimisto. Syksyllä 1941 rakennusainesäännöstely ja -huolto siirrettiin kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle, jonka alaisuuteen työvoima-asiat jo aikaisemmin olivat kuuluneet. Säännöstely, joka aluksi kohdistui ainoastaan betonirautaan ja eristysaineisiin (bitumiin), ulotettiin sittemmin käsittämään eräitä

muitakin rakennusaineita ja -tarvikkeita, nimittäin tiilejä, kateaineita, maaliaineita, sementtiä ja nauvoja. Näistä on kuitenkin takavarikoitu vain naulat, jotka vähitellen ovat saaneet rakennusaineiden ja -tarvikkeiden joukossa eräänlaisen avainaseman luonnollisena seurauksena siitä, että toisaalta maaseudun puuta käyttävän rakennustoiminnan, toisaalta korjaustöiden suhteellinen osuus koko rakennustoiminnasta on lisääntynyt.

Jo rakennusainesäännöstelyn alkuvaiheissa osoittautui välttämättömäksi suunnitella erilaisia rakennustarkoituksia varten erityinen kiireellisyys- tai etuoikeusjärjestys, jonka mukaisesti säännöstelyalaisten rakennusaineiden ja -tarvikkeiden jakelu suoritetaan. Toistaiseksi lopullisen muotonsa säännöstelyviranomaisten ja rakennusalan asiantuntijain yhteistyön tuloksena puheena oleva kiireellisyysjärjestys sai ns. tuotantokomitean kesäkuussa 1942 valmistuneessa mietinnössä. Toista ratkaisevaa askelta rakennussäännöstelyn alalla merkitsi päätös, jonka kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö heinäkuussa 1942 teki saman vuoden toukokuussa annetun uuden työvelvollisuuslain nojalla rakennusluontoisten töiden säännöstelystä. Tämän päätöksen mukaan uusia valtion, kuntien, seurakuntien tai yksityisten huonerakennus- tai muita rakennusluontoisia töitä, kuten katu- ja tierakennuksia, maan- ja metsänparannustöitä jne. ei saa alottaa ilman ministeriön lupaa. Kun tärkeimpien rakennusaineiden ja -tarvikkeiden käyttö jo aikaisemmin oli viranomaisten valvonnassa, sai valtiovalta täten sekä periaatteellisesti että myös käytännössä mahdollisuuden — tietenkin käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa — ratkaisevasti vaikuttaa myöskin koko siviilitarkoituksia palvelevan rakennustoiminnan laajuuteen ja suuntaan.

Vahvistetun kiireellisyysjärjestyksen mukaan ensimmäisessä kiireellisyysvaiheessa on huolehdittava pääasiallisesti valtakunnan yhteyteen palautettujen alueiden uudelleen rakentamisesta eli jälleenrakennustyöstä sanan varsinaisessa mielessä. Päähuomio on kiinnitettävä ennen kaikkea maataloustuotannolle välttämättömän työvoiman asumis- ja työskentelymahdollisuuksiin. Tässä tarkoituksessa korjataan ja kunnostetaan vaurioituneet asuin- ja maatalousrakennukset sekä lähinnä elintarviketuotannon kannalta tärkeät tuotantolaitokset ja aloitetaan kokonaan hävitettyjen paikkakuntien vaiheittainen uudelleen rakentaminen. Takaisin vallatun alueen kaupungeissa ja asutuskeskuksissa saadaan kunnostaa sellaiset suhteellisen vähän vaurioituneet asuin-, virasto- ym. rakennukset, jotka ovat välttämättömiä takaisin palaavan siirtoväen elämän alkuun pääsemiselle. Myöskin uusien tuotantolaitosten rakentaminen saattaa tulla kysymykseen, mikäli ne ovat välttämättömät rakennustoiminnan tai elintarviketuotannon kannalta.

Muualla maassa sitä vastoin rakennustoiminta, lukuun ottamatta maan-

puolustuksen ja elintarvikehuollon kannalta välttämättömiä tuotantorakennuksia, on alkuvaiheissa supistettava pääasiallisesti pienehköihin korjaustöihin ja melkein valmiiksi saatettujen rakennustöiden loppuun suorittamiseen. Tarkoituksena on seuraavien kiireellisyysvaiheiden aikana asteittain laajentaa rakennustoiminnan alaa, kuitenkin siten, että päähuomio jatkuvasti kiinnitetään toisaalta jälleenrakennustyöhön, toisaalta elintärkeätä tuotantoa palvelemaan rakennustoimintaan. Yleisenä periaatteena on edellä sanotun lisäksi, että etusija annetaan sellaiselle rakennustoiminnalle, joka vaatii mahdollisimman vähän rautaa ym. niukkoja rakennusaineita.

Jotta kaikkein tärkeimpinä pidettävien rakennustehtävien työvoiman ja reaalipääoman tarve saataisiin turvatuksi, on sodan jatkuessa ja niukkuuden lisääntyessä ollut pakko tietoisesti rajoittaa määrättyjä rakennustoiminnan aloja. Näitä ovat ennen kaikkea »tuottamaton» julkinen rakennustoiminta, mikäli kysymys ei ole valtakunnan yhteyteen palautetuista alueista, kaupunkien asuntotuotanto sekä sellainen teollisuuden rakennustoiminta, jota ei ole katsottu maanpuolustuksen, väestön toimeentulon tai maan talouselämän ylläpitämisen kannalta välttämättömäksi. Rakennussäännöstelyn vaikutukset kuvastuvat jossain määrässä edellä esitetyissä tilastotiedoissa eräiden rakennustoiminnan alojen tuntuvana supistumisena. Täysin selvästi säännöstelytoimenpiteet eivät vielä ole päässeet sanottuihin lukusarjoihin vaikuttamaan, koska ensimmäisinä sotavuosina aikaisemmin hyväksytyt rakennussuunnitelmat yleensä voitiin toteuttaa ja alulle pannut rakennusyritykset suorittaa loppuun. Työvoima- ja reaalipääomatilanteen kiristyessä on sittemmin ollut pakko keskeyttää myöskin käynnissä olevia rakennustöitä. Myönnettyjen rakennuslupien määrästä päätellen rakennusvolyymi tulee edelleen supistumaan.

Edellä esitetyt lukusarjat ovat myöskin sikäli puutteellisia, että niistä ei käy selville se takaisin vallattujen alueiden rakennustoiminnan eli varsinaisen jälleenrakennustyön suhteellisen merkityksen jatkuva lisääntyminen, joka on viime aikoina ollut leimaa antavana piirteenä Suomen rakennustoiminnalle. Varsinaista systemaattista rakennustoimintatilastoa, josta tämä seikka kävisi ilmi, ei toistaiseksi ole käytettävissä, mutta havainnollisesti sitä ilmentää eräiden tärkeimpien rakennusaineiden ja -tarvikkeiden kulutuksen jakaantuminen valtakunnan yhteyteen palautettujen alueiden ja muun Suomen kesken. Niinpä tämän hetken »avaintarvikkeiden», naulojen, käyttö on vuoden 1943 toukokuusta lähtien, mistä ajankohdasta alkaen kyseiset tiedot ovat saatavissa, jakaantunut miltei tasan takaisin vallattujen alueiden ja maan muiden osien kesken. Kun otetaan huomioon, että ensiksi mainitut alueet sekä pinta-alaltaan että väestöltään käsittävät pyörein luvuin kymmenennen osan

valtakunnasta, voidaan hyvällä syyllä sanoa, että koko rakennustoiminnan painopiste nyttemmin on jälleenrakennustyössä.

Asuntopulan ym. rakennustoiminnan supistumisesta aiheutuneiden epäkohtien käsittely enempää kuin harjoitetun rakennussäännöstelyn arvosteleminen eivät kuulu tämän kirjoituksen puitteisiin. Sama koskee myös rakennustoiminnan tulevaa kehitystä koskevaa arviointia. Tyydyttäköön ainoastaan toteamaan, että niin kauan kuin sotaa kestää, ei mahdollisuuksia siviilitarkoituksia palvelevan rakennustoiminnan kokonaisvolyymiin lisäämiseen nähtävästi ole olemassa. Sen sijaan on tietenkin periaatteellisesti ajateltavissa, jos se havaitaan tarkoituksenmukaiseksi, ohjata käytettävissä oleva työvoima ja reaalipääoma osaksi toisenlaisiin rakennustehtäviin kuin tähän saakka.

Erik Törnqvist:

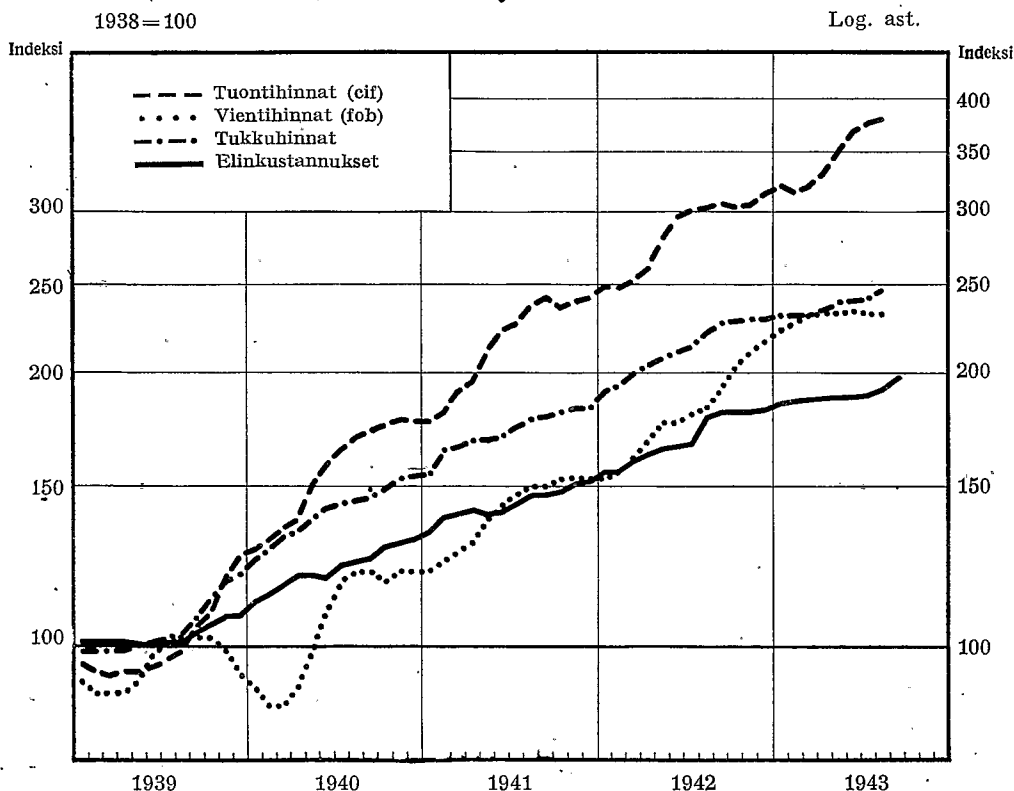
Suomen hintakehitys.

Tämän sarjan edellisessä julkaisussa luotiin katsaus hintojen sodan puhkeamisen jälkeiseen kehitykseen sekä selostettiin lyhyesti hintasäännöstelyn asteittaista laajentumista tänä aikana. Etupäässä kuvioiden ja taulukkojen avulla valaistiin hintojen kehitystä eri aloilla sekä todettiin, ettei tähän kehitykseen ensisijaisesti vaikuttavien tekijäin osalta vielä vuoden 1942 syyskuuhun mennessä ollut havaittavissa vakaantumista. Seuraavassa selostamme lyhyesti hintojen kehitystä viimeksi kuluneen vuoden aikana, jonka jälkeen siirrymme tarkastelemaan eräitä hintapolitiikassa tänä aikana ratkaistavina olleita erikoisprobleemeja.

Tuonti- ja vientihintojen muutoksia voidaan ehkä parhaiten seurata Tullihallituksen tilastotoimiston laskemien cif- ja fob-indeksien perusteella. (Ks. liitettä 1.) Luvut osoittavat, että kehitys viimeisen vuoden aikana on suurin piirtein ollut samanlainen kuin aikaisemminkin. Tuontihinnoista osoittaa erityisesti ravintoaineiden ryhmä hyvin voimakasta nousua. Kuten jälempänä selostetaan, nämä kohonneet hinnat eivät ole kokonaisuudessaan tulleet kuluttajien maksettaviksi. Valtion harjoittaman subventiopolitiikan avulla on nimittäin ulkomaisten elintarvikkeiden hinnat pidetty vastaavien kotimaisten tuotteiden hintojen tasolla. Verrattuna vuoteen 1938 oli kaikkien tuontihintojen indeksi heinäkuussa 1943 377 (edellisenä vuonna 302), ravinto- ja nautintoaineiden ryhmän indeksin ollessa 514 (321), raaka-aineiden 380 (330), muiden kuin edellä mainittujen kulutustavaroiden 322 (265) sekä koneiden yms. indeksin ollessa 286 (224).

Vientihintojen osalta havaitaan niin ikään jatkuvaa nousua viimeisen vuoden aikana. Kokonaisindeksi oli heinäkuussa 1943 232 (edellisenä vuonna 180), paperiteollisuustuotteiden indeksi 249 (180) sekä puu-tavaroiden indeksi 205 (166). Kuviossa 1 on ulkomaankaupan tavarain hintakehitystä verrattu tukkuhinta- ja elinkustannusindeksiin. Kuten havaitaan, ovat sekä tukkuhinnat että elinkustannukset syksystä 1942 lähtien nousseet huomattavasti hitaammin kuin aikaisempina vuosina. Elinkustannusten nousu oli siten syyskuusta 1942 maaliskuuhun 1943 ainoastaan keskimäärin 0.6 % kuukaudessa, tukkuhintojen vastaavan nousun ollessa 0.3 %. Maaliskuusta syyskuuhun 1943 olivat

Kuvio 1. Hintakehitys vuosina 1939—1943.

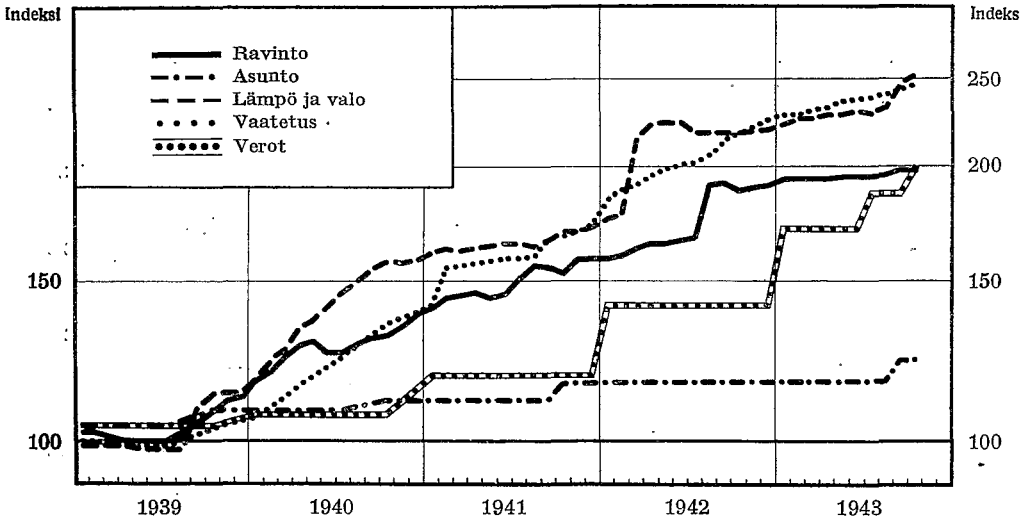
vastaavat luvut jonkin verran korkeammat, elinkustannusten osalta 0.9 % ja tukkuhintojen osalta 1.3 %. Verrattuna aikaisempaan kehitykseen tämä merkitsee nousun tahdin huomattavaa hiljentymistä. Kuten edellisessä julkaisussa mainittiin, oli elinkustannusten keskimääräinen nousu elokuusta 1939 syyskuuhun 1942 2.1 % kuukaudessa ja tukkuhintojen 3.3 %.

Tarkastettaessa elinkustannusindeksiin sisältyvien ryhmien kehitystä (kuvio 2) huomataan, että ravintoaineiden indeksi on syysystä 1942 noussut suhteellisen vähän (syyskuusta—syyskuuhun 3.3 %). Sen sijaan vaatetusryhmä osoittaa suunnilleen samansuuruista nousua kuin aikaisempina vuosina. Lämpö- ja valoryhmä on pysynyt kevästä 1942 syyskuuhun 1943 saakka melkein muuttumattomana. Syyskuussa tapahtui uuden hintapäätöksen tultua voimaan polttopuun osalta voimakas nousu, joka korotti ryhmän indeksiä yhdellä kertaa yli 20 %. Kuvioista käy havainnollisesti selville, miten hintasäännöstelystä johtuen hintakehitys on tullut »terassimaiseksi» niiden tavarain osalta, joiden hintojen nousulle voidaan lyhyemmäksi tai pitemmäksi aikaa panna sulku, kun sen sijaan

Kuvio 2. Elinkustannusindeksin ryhmät.

1938=100

Log. ast.

sellaisten tavarain kuin vaatestarvikkeiden hinnat, jotka ovat ainakin osittain ulkomaisten raaka-aineiden hinnoista riippuvaisia ja joihin tarvikkeisiin nähden laatueroavaisuudet ovat huomattavat, ovat nousseet yhtenäisesti kautta vuoden.

Syyskuussa 1943 tuli voimaan uusi päätös asuntovuokrien korottamisesta. Sen mukaan saadaan vuokraa kantaa korotettuna keskuslämmitystaloissa 22 % ja uunilämmitystaloissa 8 % verrattuna 1 päivänä kesäkuuta 1939 vallinneeseen perusvuokraan. Asuntoryhmän indeksiin tämä korotus vaikutti samassa suhteessa kuin uunilämmitystalojen vuokrat nousivat eli 4.8 %.

Maataloustuotteet.

Valtioneuvoston lokakuussa 1942 hintasäännöstelyn tehostamiseksi antamien ohjeiden mukaan oli samana syksynä vahvistetut maataloustuotteiden hinnat pidettävä perushintoina muuttumattomina koko silloin alkaneen satokauden ajan. Helmikuussa 1943 valtioneuvosto asetti toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus eri maataloustuotteiden keskinäisiksi hintasuhteiksi. Tehtävää laajennettiin sittemmin niin, että toimikunnan tuli antaa ehdotus ei vain hintasuhteista, vaan myös hintojen absoluuttisesta tasosta. Suorittamiensa laskelmien perusteella toimikunta tuli siihen tulokseen, että tuotantokustannusten nousun vuoksi oli useimpien tärkeiden maataloustuotteiden hintoja korotettava. Toimikunnan laskelmat koetettiin suorittaa niitä perusteita noudattaen,

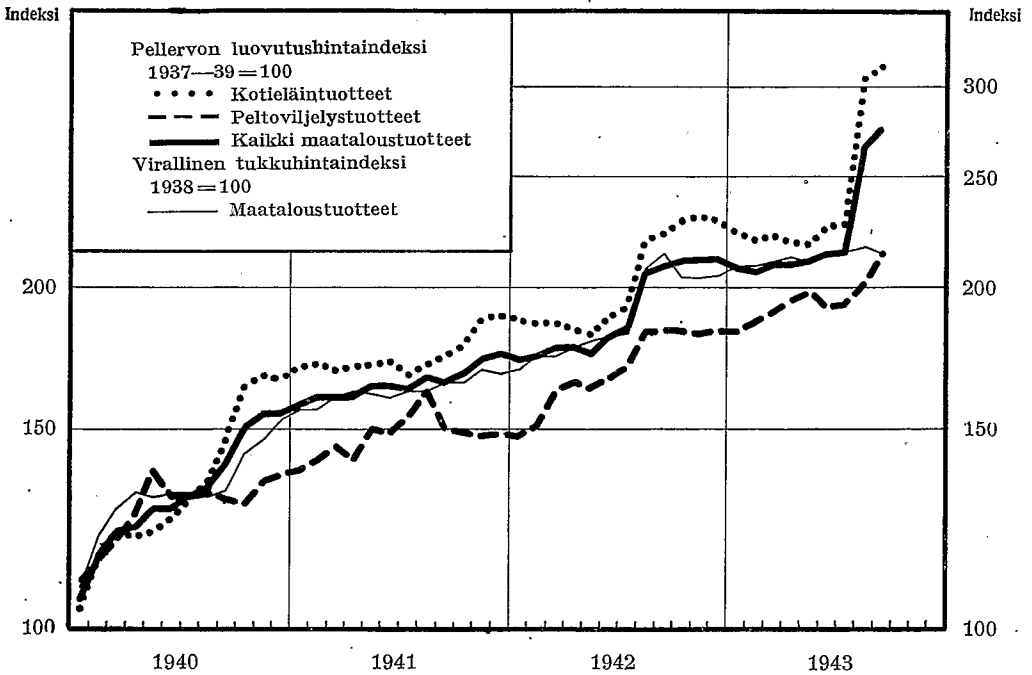
jotka teollisuustuotteiden kustannuslaskennassa oli otettu käytäntöön hintoja vahvistettaessa.

Hallitus katsoi, että elintarvikkeiden tuotannon lisäämiseen ja kaupan saannin tehostamiseen oli nykyoloissa pyrittävä kaikin käytettävissä olevin keinoin. Katsottiin myös, että tuotannon lisäämisen tärkeimpiä edellytyksiä on, että poistetaan myös se tuotannon edistämistä ehkäisevä tekijä, mikä aiheutuu maataloustuotannon heikentyneestä kannattavuudesta. Kun hintojen korotuksen, vaikuttaakseen tuotantoa edistävasti, kuitenkin tulisi olla verrattain suuri, olisi siitä seurauksena elinkustannusindeksin huomattava kohoaminen. Koska palkkatason korkeus on tehty riippuvaiseksi elinkustannusindeksistä, johtaisi hintojen korottaminen yleiseen työpalkkojen nousuun, mikä taas lisäisi maatalouden tuotantokustannuksia ja näin ollen riistäisi hintojen korottamistoimenpiteeltä huomattavan osan sen merkityksestä ja järkyttäisi suuressa määrin maan taloudellisia oloja. Näillä perusteilla hallitus päätti esittää, että eduskunta myöntäisi määrärahan kotimaisten maataloustuotteiden tuotannon turvaamiseksi ja kaupan saannin edistämiseksi, jota määrärahaa käytettäisiin siten, että tuottajille tosin maksettaisiin korotetut hinnat, mutta kuluttajien maksettavia hintoja ei nostettaisi.

Eduskunta hyväksyikin sittemmin hallituksen esityksen. Palkkioiden maksaminen on aloitettu jo elokuusta 1943 alkaen. Tarkoitukseen on arvioitu tarvittavan vuosittain noin 1 400 miljoonaa markkaa valtion varoja, kun jo aikaisemmin voin jakelun turvaamiseksi maksettu kolmen markan suuruinen palkkio luetaan mukaan. Kotivoin ja maidon osalta vaihtelee tällä tavoin valtion varoista maksettavaksi määrätty subventio eli vakauttamispalkkio jossain määrin, riippuen tuotteen kulusta tuottajalta kuluttajalle. Palkkioita maksettaessa otetaan huomioon ainoastaan yleiseen kauppaan säännöstelymääräysten mukaisesti luovutetut määrät. Alla mainittujen tuotteiden osalta vakauttamispalkkiot jakelukorvauksineen on määrätty maksettaviksi seuraavasti:

Ruis	1: 05	mk/kg	
Vehnä	1: —	»	
Ohra	—: 70	»	
Suurimokaura	—: 95	»	
Kuorimaton maito..	1: 02— 1: 12	»	
Meijerivoi	20: —	»	+ 3: — jakelutukipalkkiota
Kotivoi	19: ——19: 50	»	+ 3: — »
Säännöstelynalainen			
juusto	1: 10	»	
Sianliha	14: —	»	+ 2 % korkokustannuskorvausta

Kuvio 3. Maataloustuotteiden hintakehitys.

Lapin läänissä ja valtakunnan yhteyteen palautetulla sekä Suomesta vuokrattuna olleella alueella ovat palkkiot, paitsi sianlihan kohdalla, n. 10 % korkeammat. Lisäksi maksetaan erityisiä maidon kuljetusavustuksia sellaisissa tapauksissa, joissa tämän tuotteen kuljetuskustannukset ovat tavallista korkeammat. Sodan aikaisen hintapolitiikan kannalta merkitsee edellämainitunlainen tukitoimenpide epäilemättä askelta kohti yhä valtiojohtoisempaa järjestelmää. Määrättyjä tuotanto- ja hintapoliittisia näkökohtia silmällä pitäen on tuotanto tietoisesti tehty riippuvaiseksi valtion tuesta. Toimenpiteen lähimmän tarkoituksen ollessa estää sitä vuorottaista hintojen ja palkkojen nousua, joka on seurauksena indeksipalkkajärjestelmästä, jää toimenpiteen tarkoituksenmukaisuus myös suuressa määrin riippuvaksi siitä, voidaanko tehokkaasti valvoa, etteivät palkat nouse enemmän kuin palkkasäännöstelyn mukaiset määräykset edellyttävät. Kun työvoimasta on niin suuri puute, kuin meillä Suomessa nykyisin on, voi kannattavuisuuden suhteellinen parantuminen jollakin alalla johtaa siihen, että palkat tällä alalla pyrkivät nousemaan enemmän, kuin palkkasäännöstelyn mukaiset määräykset edellyttävät, jolloin syntyy palkkojen nostamispyrkimyksiä myös muilla aloilla. Suorittamatta tarkempia tutkimuksia ei voida sanoa, onko maataloustuotteiden hintojen korottaminen omansa johtamaan tällaiseen kehi-

tykseen. Teoreettiselta kannalta katsottuna on kuitenkin selvää, että jotta kannattavaisuuden parantuminen todellakin vaikuttaisi tuotantoa edistävästi, pitää myös voida panna sulku sille tuotantokustannusten nousulle, johon ankara kilpailu tuotannon tekijöistä muuten johtaa.

Kun maataloustuotteiden hintojen elo—syyskuussa 1943 toimeenpantu korotus edellä mainituista syistä ei ole päässyt vaikuttamaan elinkustannusindeksin lukuihin eikä myös tukkuhintaindeksiin, jonka laskemisessa vakauttamispalkkiot vähennetään hinnoista, ei näiden indeksien perusteella voi saada oikeata käsitystä tällä alalla tapahtuneesta hintojen kehityksestä. Kuviossa 3 esitetään sen vuoksi eräs indeksisarja, jonka Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitos laskee maataloustuotteiden luovutushintojen perusteella. Kuvioon on vertauksen vuoksi myös piirretty tukkuhintaindeksiin sisältyvien maataloustuotteiden ryhmäindeksi.

Pellervo-Seuran luovutushintaindeksi, jonka vertausajankohta on 1937—1939, osoittaa syyskuuhun 1943 mennessä kotieläintuotteiden osalta 212 %:n nousua. Vastaava nousu peltoviljelystuotteiden kohdalla on 114 % ja kokonaisindeksin nousu 176 %. Eri tuotteiden hinnamuutos käy tarkemmin selville taulukosta 1. Vastaava nousu, laskettuna vuodesta 1938, kotimaisten teollisuustuotteiden tukkuhintojen osalta, joihin myös 1 päivänä helmikuuta 1941 voimaan tullut liikevaihtoverotus on vaikuttanut, on 140 %.

Taulukko 1. Maataloustuotteiden luovutushinnat 1937—1939 ja 1943, mk/kg.

Tuote	Hinta keskimäärin 1937—39	Hinta syyskuussa 1943	Nousu %
Maito	1: 24	4: 10	231
Kananmunat	14: 20	32: 65	130
Sianliha	11: 75	39: 77	238
Naudanliha	7: 25	16: 58	129
Lampaanliha	9: 11	21: 52	136
Ruis	2: 25	5: 02	123
Vehnä	2: 62	5: 20	98
Ohra	2: 07	4: 55	120
Kaura	1: 62	3: 26	101
Hernä	3: 20	7: 02	119
Peruna	—: 62	1: 47	137
<i>Kotieläintuotteet, indeksi</i>	<i>100</i>	<i>312</i>	<i>212</i>
<i>Peltoviljelystuotteet, indeksi</i>	<i>100</i>	<i>214</i>	<i>114</i>
Kokonaisindeksi	100	276	176

Yksinomaan edellä esitetyistä luvuista päätellen on maataloustuotanto saanut huomattavasti suuremman korvauksen tuotantokustannusten noususta kuin kotimainen teollisuus. Maataloustuotannon taloudel-

lista asemaa arvosteltaessa on kuitenkin otettava huomioon tuotannon heikkeneminen sotavuosina. Epäedulliset sääsuhteet, varsinkin vuosina 1940 ja 1941 vallinnut ankara kuivuus, jonka seurauksena on jatkuvasti nurmien heikko kunto, vuoden 1940 rauhanteossa tapahtunut alueiden luovutus, mikä merkitsi peltoalan vähentymistä noin 12 prosentilla, ihmis- ja vetovoiman puute, jonka pitempiaikaisesti vaikuttavana seurauksena on muun muassa muokkaus-, ojitus- ja muiden töiden puutteellisesta suorittamisesta aiheutunut satomäärien pienentyminen, saata- vissa olevien lannoitusaineiden, erityisesti fosfaattilannoitteiden niukkuus, ja kotieläinten ruokintaan vaikuttava väkirehujen ja korsirehujen puute ovat alentaneet tuotantoa huomattavasti. Kun vuosien 1931—1935 sato rehuyksiköissä laskettuina oli 3.3 miljardia — vuoden 1938. vastaavan luvun ollessa yli 4.1 miljardia — on vuosien 1940 ja 1941 sato arvioitu 2.4 miljardiksi rehuyksiköksi. Vuoden 1942 sato oli taas tähän saakka suoritettujen laskelmien mukaan noin 2.6 miljardia rehuyksikköä. Viimeksi kuluneen vuoden sato on tarmokkaasti suoritettujen ponnistusten ja suhteellisen hyvien sääsuhteiden ansiosta ollut sängen tyydyttävä, arviolta noin 3 miljardia rehuyksikköä.

E l i n k u s t a n n u s i n d e k s i.

Hintakehityksen inflatoorista luonnetta tutkittaessa pyritään yleensä selvittämään, missä määrin tulojen (palkkojen ja yrittäjänvoittojen) lisääntyminen on ollut vaikuttamassa hintojen nousuun ja missä määrin nousu johtuu sellaisista seikoista kuin tuontihintojen noususta, korviketuotannon kalleudesta tai katovuosien ja tuotannon pienentymisen vaikutuksista yleiseen hintatasoon. Välttämätöntä olisi tällöin mm. tutkia tulonkehityksen suhdetta tavarain ja palvelusten juoksevaan tarjontaan. Eri tavaroiden ja tavararyhmien osuuksia yleisen hintatason kokonaisuudesta voidaan tällöin myöskin tutkia, jotta saataisiin ainakin jonkinlainen käsitys eri syysuhteiden keskinäisestä merkityksestä. Seuraavassa tarkastelemme lyhyesti, miten elinkustannusindeksin nousu viimeisestä rauhanvuodesta, elokuu 1938—heinäkuu 1939, syyskuuhun 1943 on jakaantunut eri tavarain osalle. Samalla koetamme selvittää, missä määrin valtion välittömät ja välilliset verot sekä tukipalkkiot ovat vaikuttaneet indeksin kehitykseen. Tällainen selvitys on mielenkiintoinen siltäkin kannalta, että verojen voidaan katsoa edustavan niitä julkisia »valmiita hyödykkeitä», jotka valtio turvallisuus- ja järjestystoimenpiteillään tarjoaa kansalaisille, ja jos näitä veroja nostetaan, ei tämän tarvitse merkitä, että näiden toimenpiteiden kautta saatava »tarpeentyydytys» olisi tullut kalliimmaksi nauttia, vaan että valtion tarjoamien »hyödykkeiden» määrä olisi lisääntynyt ja indeksin pohjana oleva

Taulukko 2. Verojen sekä vakauttamispalkkioiden vaikutus elinkustannusindeksiin.

Indeksiperheen menoerä	Meno mk:ssa VIII. 38—VII. 39	Meno mk:ssa syyskuun 1943	Muutos (VIII. 38—VII. 39)—IX. 43					
			%	Markkaa				
				Yhteensä	Siitä			
					Liikevaihtovero	Muut verot	Verot yhteensä	Vakauttamispalkkiot
Ravinto kaikkiaan	11 198.1	21 866.9	95.3	10 668.8	541.7	116.0	657.7	-4 113.8
<i>Eritellyt menot</i>	<i>10 097.7</i>	<i>19 717.4</i>	<i>95.3</i>	<i>9 619.7</i>	<i>488.5</i>	<i>104.6</i>	<i>593.1</i>	<i>-3 709.4</i>
Maataloustuotteet	8 494.7	15 914.7	87.8	7 420.0	104.4	—	104.4	-3 709.4
Maito	2 138.0	4 379.2	104.8	2 241.2	—	—	—	-1 297.1
Voi	1 337.6	2 942.0	85.0	1 352.1	—	—	—	-1 283.5
Margariini	252.3							
Juusto	112.6	204.7	81.8	92.1	—	—	—	— 51.4
Munat	187.7	442.1	135.5	254.4	—	—	—	—
Jauhot ja leipä	2 356.7	3 544.1	50.4	1 187.4	—	—	—	- 606.2
Sianliha	503.0	1 178.8	134.4	675.8	—	—	—	- 471.2
Muu liha	1 118.8	2 171.1	94.1	1 052.3	99.5	—	99.5	—
Perunat ja juurik...	461.4	1 014.0	119.8	552.6	3.0	—	3.0	—
Herneet	26.6	38.7	45.5	12.1	1.9	—	1.9	—
Muut elintarvikkeet ..	1 603.0	3 802.7	137.2	2 199.7	384.1	104.6	488.7	—
Kala	217.0	458.7	111.4	241.7	—	—	—	—
Kahvi ja kahvinvast.	450.2	646.0	43.5	195.8	77.5	—	77.5	—
Sokeri	758.9	2 377.6	213.8	1 618.7	296.8	104.6	401.4	—
Paistinrasva	46.4	72.9	57.1	26.5	9.8	—	9.8	—
Kalja	130.5	247.5	89.7	117.0	—	—	—	—
<i>Erittelemättömät menot</i> ..	<i>1 100.4</i>	<i>2 149.6</i>	<i>95.3</i>	<i>1 049.1</i>	<i>53.2</i>	<i>11.4</i>	<i>64.6</i>	<i>- 404.4</i>
Asunto	3 300.6	3 882.4	17.6	581.8	—	—	—	—
Lämpö ja valo	1 054.0	2 859.2	171.3	1 805.2	—	—	—	—
Vaatetus ja jalkineet ..	2 924.3	7 139.5	144.1	4 215.2	814.6	—	814.6	—
Verot	1 076.7	1 945.2	80.7	868.5	—	868.5	868.5	—
Muut menot	3 844.3	7 971.2	107.4	4 126.9	268.6	1 710.3	1 979.4	—
Siitä huvitukset	134.3	225.1	67.6	90.8	—	28.5	28.5	—
» tupakka	608.3	2 720.0	347.1	2 111.7	—	1 682.3	1 682.3	—
Erittelemättömät menot	1 230.1	2 403.4	95.4	1 173.3	85.5	141.9	227.4	- 216.5
Kokonaismenot	24 628.1	48 067.8	95.2	23 439.7	1 710.4	2 837.2	4 547.6	-4 330.3

elinkanta siis olisi muuttunut.¹ Tältä kannalta voidaan mm. tarkastella kysymystä, olisiko verot kokonaan jätettävä elinkustannusindeksin ulkopuolelle sekä baasisvuoden että myöhempien vuosien osalta tai ainakin oltava huomiioon ottamatta veroissa tapahtunutta nousua. Valtion maksamilla hintatukipalkkioilla on taas päinvastainen vaikutus,

¹ Ks. *Matti Leppo*, Der private und der öffentliche Anteil am Volkseinkommen, Veröffentlichungen der Abteilung für Konjunkturforschung der Finnlands Bank, Reihe B: 2, Helsinki 1943, Kap. VII. § 6.

minkä vuoksi verojen ja tukipalkkioiden keskinäisen merkityksen tutkiminen on tärkeää.

Tällaisen selvityksen suorittaminen kohtaa käytännössä melkoisia vaikeuksia, ja sen tuloksiin on sen takia suhtauduttava varovaisesti.

Taulukossa 2 on esitetty elinkustannusindeksin vuosimenot ryhmiteltyinä siten, että maataloustuotteet käyvät erikseen selville. Sokeria ei tällöin ole, sen kotimaisen tuotannon suhteellisen vähyiden vuoksi, katsottu maatalouden tuotteeksi. Ryhmityksessä on muuten pidetty silmällä sitä, että sellaiset tarvikkeet, joiden hintoihin verot tai vakauttamispalkkiot ovat vaikuttaneet, käyvät erikseen selville.

Omat ryhmänsä muodostavat ravinto- ja kokonaisindeksin erittelemättömät menot, joiden hinnanmuutos laskutavasta johtuen on yhtä suuri kuin vastaavan kokonaisryhmän. Eri verojen ja palkkioiden on tämän johdosta myös annettu vaikuttaa suhteellisesti näihin menoeriin.

Liikevaihtovero, joka Suomessa yleensä kannetaan kahdessa jakeluvaiheessa, 10 %:n suuruisena tuottajan myynnistä ja 5 %:n suuruisena vähittäismyynnistä, on laskettu veronalaisten tavarain kohdalla siten, että tuottajan hinnan saamiseksi on vähittäishinnasta vähennetty kaupan myyntipalkkio seuraavan esimerkin mukaisesti. Jos vähittäishinta on 100 ja kaupan myyntipalkkio on 25 % vähittäishinnasta vähittäiskaupan maksettavine liikevaihtoveroineen, on tuottajan myyntihinta 75 ja veromäärä $5 + 7,5 = 12,5$.

Tullien korotuksia ei ole otettu huomioon muiden tarvikkeiden kuin sokerin ja tupakan osalta. Viimeksi mainitun kohdalla on raakatupakan tulli muuntolukujen avulla laskettu tupakkavalmistetta kohden. Sokeritullin korotuksen johdosta indeksin mukaiset sokerimenot ovat nousseet 104:60 markalla. Tupakan osalta vastaava menojen nousu on 22:70 markkaa.

Tupakasta maksettavat valmisteveron ja ns. lisäveron lisäykset ovat 1 659:60 markkaa eli huomattavasti tärkein osa tupakan lisäverosta, joka kaikkiaan taulukossa oli merkitty 1 682:30 markaksi. Huomiota herättää, että tupakkaan kohdistuvat, välillisten verojen korotukset yhteensä ovat korottaneet indeksibudjetin menoja melkein samalla määrällä kuin liikevaihtoveron on laskettu vaikuttavan. Indeksiin sisältyvistä hyödykkeistä ovat ainoastaan huvitukset leimaveron alaisia. Huviveron korotuksen vaikutus indeksiin on kuitenkin hyvin pieni, 28:50 markkaa.

Edellä jo mainittujen vakauttamispalkkioiden vaikutus elinkustannusindeksiin selviää taulukon viimeisestä sarakkeesta. Eri maataloustuotteiden osalta niiden laskettu osuus vähittäishinnoista on seuraava: maito 1:09, voi 22:96, juusto 10:26, sianliha 14:28, vehnä jauhot 1:40, ruisjauhot 1:05, kaurasuorimot 1:90, ohrasuorimot 2:02, manna-

suurimot 1:40, näkkileipä 1:14, pehmeä ruisleipä —: 79, hiivaleipä —: 92 ja ranskanleipä 1:05 markkaa kilolta. Tällöin on viljatuotteiden kohdalla koetettu ottaa huomioon se tappio, joka Valtion viljavarastolle syntyy siitä, että ulkomailta tuotu vilja on myytävä samoihin hintoihin kuin kotimainen vilja. Edellä mainitut luvut ovat täten keskiarvoja. Ne on saatu punnitsemalla kotimaisen viljan syksyllä 1943 vahvistetut hinnat ja ulkomaisen viljan hinnat samassa suhteessa, kuin viljavarasto osti viljaa aikana 1. IX. 1942—31. VIII. 1943 ja laskemalla ulkomaisen viljan aiheuttama tappio samansuuruiseksi, kuin mitä vuoden 1943 myynnistä on keskimäärin viljavarastolle koitunut.

Kuten taulukosta huomataan, on verojen korotusten vaikutus elinkustannusindeksiin ainoastaan noin 220 markkaa suurempi kuin vakauttamispalkkioiden vastaava luku. Ensiksi mainitut ovat korottaneet indeksiä noin 18.4 pisteellä ja jälkimmäiset vastaavasti alentaneet indeksiä 17.6 pisteellä. Vakauttamispalkkioiden kohdistuessa vain ravintoaineisiin voidaan subventioiden vaikutusta pitää erityisesti alempiin tuloluokkiin kohdistuvana, koska alempiin tuloluokkiin kuuluvien perheiden menoissa ravintoaineiden suhteellinen osuus on suurempi kuin korkeammissa vaurausluokissa.

Taulukosta käy myös havainnollisesti selville eri tarvikkeiden suhteelliset osuudet kokonaisuudesta ajanjaksosta VIII. 1938—VII. 1939 syyskuuhun 1943. Taulukon mukaan indeksiperheen vuosimenot tänä aikana ovat lisääntyneet 23 439:70 markalla eli 95.2 prosentilla. Tästä kokonaisuudesta tulee maataloustuotteiden osalle 7 420:— markkaa eli yli 32% muiden elintarvikkeiden osuuden ollessa runsaasti 9%, ellei erittelemättömiä tarvikkeita oteta huomioon. Asunnon osalle tulee samalla tavalla laskettuna 2.5%, lämmön ja valon 8%, josta polttopuiden osuus on ratkaiseva, vaatetuksen 18%, välittömien verojen 4% sekä muiden menojen 18%, josta tupakan osuus yksistään on 9%. Yhteensä maataloustuotteiden, lämmön, verojen sekä tupakan hinnat, jotka välittömästi riippuvat hallituksen ja eduskunnan päätöksistä, edustavat noin 50% kokonaisuudesta.

Uusi hintaohjelma.

Marraskuun 8 päivänä 1943 antoi valtioneuvosto hintasäännöstelyn tehostamiseksi seuraavansisältöiset uudet ohjeet, joita viranomaisten on noudatettava hintakysymyksiä ratkaistessaan:

- 1) Maataloustuotteiden vähittäismyyntihintoja ei näiden ohjeiden voimassa ollessa saa korottaa. Tuottajan maataloustuotteistaan saamia hintoja ei myöskään saa nostaa.
- 2) Raakapuun perushintoja ja niistä johdettuja kantohintoja ei ole sallittava korottaa siitä tasosta, josta Metsäkauppaneuvottelukunnassa on sovittu heinäkuussa

1943. Edellämainitun sopimuksen ulkopuolella olevan raakapuun hintaa sekä halkojen hintaa ei myöskään saa nostaa niiden hinnoista voimassaolevien määräysten — tai määräysten puuttessa nykyisten hintojen — edellyttämästä tasosta.

3) Kotimaisten teollisuustuotteiden hintojen korottamista ei ole sallittava eikä uusille tuotteille ole vahvistettava hintoja, jotka tuotteen laadun ja tuotantokustannukset huomioon ottaen ovat vallitsevaa hintatasoa korkeammat.

Teollisuustuotteiden laatua ja tarkoituksenmukaisuutta on erikoisesti uudenlaatuisiin tuotteisiin ja korvikkeisiin nähden tehokkaasti valvottava.

4) Ulkomailta ei ole sallittava tuoda tarvikkeita hintoihin, jotka ovat vastaavien kotimaisten tuotteiden hintoja korkeammat, ellei sellaisen tarvikkeen tuonti ole maalle välttämätön. Ulkomailta tuotavien elintarvikkeiden hinnat on tarpeen vaatiessa valtion varoilla pidettävä vastaavien kotimaisten tuotteiden hintojen tasolla. Lisäksi on tuonti-hintojen muutoksia koskevissa kysymyksissä otettava huomioon, mitä ulkomaankauppahintojen valvonnasta erikseen määrätään.

5) Vientitavarain hinnat on samoin säännösteltävä niitä määräyksiä ja ohjeita noudattaen, joita ulkomaankauppahintain valvonnasta erikseen annetaan.

6) Kaupan myyntipalkkioiden korottamista ei ole sallittava, ellei siihen ole erittäin pakottavia syitä kansan toimeentulolle elintärkeän jakelun turvaamiseksi.

7) Maksujen ja palkkioiden luontoisten korvausten sekä vuokrien säännöstelyssä on noudatettava samoja perusteita ja menettelytapoja kuin hintojen säännöstelyssä.

Näitä ohjeita on noudatettava siinäkin tapauksessa, että palkat nousevat syyskuun 1943 tasosta, ellei palkkasäännöstelypäätöksen mukainen palkkojen nousu ole enempää kuin 5 % mainitusta tasosta.

Näistä ohjeista poikkeamiseen on kussakin yksityistapauksessa saatava valtioneuvoston lupa. Vain silloin, kun hintaneuvosto on yksimielinen siitä, että jotakin näistä ohjeista poikkeavaa hinnankorotusta ei maan huoltotilannetta vaikeasti vaarantamatta voida evätä, viranomaisen voi sellaiseen korotukseen suostua.

Valtioneuvoston tarkoituksena on pidättäytyä liikevaihtoveron ja muiden valtiolle menevien hintatasoon vaikuttavien maksujen korottamisesta.

Niin kuin edellä olevien ohjeiden sanamuodosta käy selville, tarkoittavat ohjeet hintasulkua. Erikoisesti huomio kiintyyneeseen siihen, että näitä ohjeita on noudatettava siinäkin tapauksessa, että työpalkat nousevat syyskuussa 1943 vallinneesta tasosta, ellei tämä korotus ole enempää kuin 5 %. Tällä on tarkoitus päästä siihen, että jos työpalkat palkkasäännöstelypäätöksen mukaan tulevat korotettaviksi, ei tämä korotus vaikuttaisi hintoihin. Uusi, 4 %:n suuruinen työpalkkojen korotus tulee mainitun päätöksen mukaan tapahtumaan, jos elinkustannusindeksi nousee pisteeseen 198. Lokakuussa ja marraskuussa 1943 indeksi oli 196.

Ohjeiden mukaan ei viranomaisen saa hinnan tai maksun korotukseen suostua, ellei hintaneuvosto ole yksimielisesti lausunut käsityksensä, että korotusta ei voida evätä maan huoltotilannetta vaikeasti vaarantamatta. Tällaista varausta, joka antaa sangen suuria tulkintamahdollisuuksia, voitaneen pitää välttämättömänä, koska nykyoloissa liian jyrkästä säännöstelypolitiikasta voisi tuotantopoliittisesti olla vakavasti

haitallisia seurauksia. Finanssipolitiikka on, kuten toisessa paikassa tätä julkaisua selvitetään, Suomessa johtanut huomattaviin tuloksiin.¹ Hinta-säännöstelyn ja finanssipolitiikan yhteisten toimenpiteitten tuloksena voidaan odottaa, että sodanaikaisilta jännityksiltä kysynnän ja tarjonnan sekä tuotantokustannusten ja hintojen välillä poistetaan se voima, joka pyrkii vaikuttamaan hintatasoa kohottavasti.

¹ Ks. *T. Junnila*, Valtiontalouden kehitys, tässä julkaisussa.

Valtiontalouden kehitys.

Sodanaikaisen valtiontalouden kehittymisellä on sotaikäyvä maan koko taloudelliseen elämään erinomaisen keskeinen merkitys etenkin siitä syystä, että se tapa, jolla valtion taloutta sodan olosuhteissa hoidetaan, saattaa vaikuttaa ratkaisevasti maan rahaoloihin. Se valtion menojen moninkertaistuminen, jonka sota välttämättä tuo mukanaan, ilmenee kansalaisten tulojen ja sen kautta ostokyvyn ja -halun suurena lisääntymisenä. Tällainen kehitys pyrkii vaikuttamaan maan hintatasoa kohottavasti. Ostokyvyn lisääntymisen välitöntä hintatasoa kohottavaa vaikutusta voidaan tietenkin osaksi neutralisoida hintasäännöstelyllä. Tämä ei kuitenkaan ajanoloon yksinään riitä; säännöstelytoimenpiteitten lisäksi tarvitaan myöskin tehokasta finanssipolitiikkaa, joka jarruttaa rahanarvon säilymistä vaarantavaa ostokyvyn liiallista paisumista.

1. Menojen ja tulojen epäsuhte valtiontaloudessa vuosina 1939—1941.

Toinen maailmansota, johon maamme marraskuun viimeisenä päivänä 1939 alkaneessa talvisodassamme, siis jo suhteellisen varhaisessa vaiheessa, joutui kietoutumaan, kohtasi maan valtiontalouden sikäli valmistumattomana, että valtion tulotalous ei aluksi ensinkään kyennyt mukautumaan sodan mukanaan tuomaan menojen moninkertaistumiseen. Valtion varsinaisten tulojen määrä suorastaan aleni ensimmäisenä sotavuonna 1939. Kun tämä määrä — valtion tilinpäätöksen mukaisena, mutta asianmukaisesti puhdistettuna¹ — vuonna 1938 oli 4 714.7 miljoonaa markkaa, aleni se vuonna 1939 runsaalla 15 %:lla eli 3 973.7 miljoonaan. Vuonna 1940 varsinaisten tulojen määrä oli jo jonkin verran suurempi, 5 523.3 miljoonaa markkaa, mutta tämä nousu oli merkityksetön verrattuna valtion menojen samanaikaiseen tavattomaan paisumiseen; kun valtion todelliset kokonaismenot olivat vuonna 1938 olleet 4 958.8 miljoonaa ja vuonna 1939 6 705.5 miljoonaa, kohosivat ne vuonna 1940 kokonaista 17 528.5 miljoonaan. Vuonna 1941 valtion varsinaiset tulotkin olivat jo nousseet: 10 537.9 miljoonaan markkaan, mutta menot

¹ Vrt. Matti Leppo: Varsinaiset tulot ja luotonotto sodan rahoituksessa. Taloudellisia Selvityksiä 1942, s. 8.

olivat samaña vuonna kuitenkin vielä lähes kaksi kertaa niin suuret eli 20 910,5 miljoonaa.

Vuosina 1939—1941 syntyi tällä tavoin valtion menojen sekä valtion varsinaisten tulojen välille n. 25 miljardin markan erotus. Aivan vähäiseltä osalta tämä erotus voitiin peittää varsinaisten tulojen kaltaisilla pääomatuloilla¹, mutta valtavalta pääosaltaan kuitenkin valtion luotonottoa lisäämällä. Osaksi tämä luotonoton lisäys on ilmennyt normaalisien koti- tai ulkomaisen valtionvelan kasvussa. Siten valtion ulkomainen velka kysymyksessä olevina vuosina 1939—1941 kasvoi 3 272.0 miljoonaa markkaa ja kotimainen velka (siis muu paitsi velka Suomen Pankkiin) 9 891.9 miljoonaa eli yhteensä 13 163.9 miljoonaa. Mutta tämän lisäksi on ollut pakko, vieläpä hyvin huomattavassa määrässä, käyttää sitä poikkeuksellista lainausmuotoa, jota valtion luotonotto setelipankista merkitsee. Tällä tavoin valtion velka Suomen Pankkiin, jota ennen sotaa ei ensinkään esiintynyt, oli vuoden 1941 loppuun mennessä paisunut yli kymmenen miljardin, 10 662.0 miljoonaan markkaan.

Näin suuressa laajuudessa tapahtunut keskuspankkiluoton käyttäminen lisäsi suuresti maksuvälineiden määrää ja samalla yleisön käytettävissä olevaa ostovoimaa; siitä on osoituksena vastaavana aikana tapahtunut liikkeessä olevan setelistön sekä rahalaitosten avistavarojen moninkertaistuminen. Kun tätä vastaamassa ei ollut samankaltaista tuotannon lisääntymistä — siviilitavaroiden tuotanto oli päinvastoin sota-ajan olosuhteista johtuen suuresti supistunut — täytyi tällaisen kehityksen merkitä erinomaisen vakavaa vaaraa maan rahanarvon pysyvyydelle.

Kosketellun kehityskulun vaarallisuudesta on tietysti alun alkaenkin oltu selvillä ja pyritty sen torjumiseksi, koska valtion menojen supistamiseen ei sodan pakkotilanteessa ole ollut sanottaviakaan mahdollisuuksia, ennen kaikkea valtion varsinaisten tulojen lisäämiseen, mitä mm. osoittavat vuosina 1939—1941 toimeenpannut jo aikaisemmin voimassa olleiden verojen korotukset ja uusien verojen säätäminen.² Vuodesta 1942 lähtien toiminta valtionalouden suuren vajauksen johdosta uhkaavan inflation hillitsemiseksi on käynyt entistä määrätietoisemmaksi. Kesäkuussa 1942 hallitus antoi julkilausuman rahanarvon ylläpitämisestä, ja hiukan tätä ennen oli hallituksen asettamissa asiantuntijaelimissä valmistunut ns. ensimmäinen finanssiohjelma, ehdotus määrättyiksi inflation vastaisiksi toimenpiteiksi. Pian sen jälkeen hallitus antoi eduskunnalle joukon tähän ehdotukseen perustuvia verolakiesityksiä, jotka vuoden loppuun mennessä tulivat pääpiirteittäin eduskunnassa hyväksytyiksi. Vuo-

¹ Vrt. *Leppo*, m. artikkeli, s. 8.

² Vrt. *T. Junnila*: Valtionverotus sotavuosien aikana. *Taloudellisia Selvityksiä* 1942, ss. 64—77.

den 1943 kuluessa on näin alotettua toimintaa edelleen jatkettu; ehdotus »toiseksi finanssiohjelmaksi» valmistui maaliskuussa 1943, kesäkuussa annettiin siinä ehdotettuja toimenpiteitä koskevat lakiehdotukset eduskunnalle, joka sen jälkeen nopeasti ne hyväksyi.

Vuosia 1942—1943 voisi näin ollen oikeutetusti nimittää entistä määrätietoisemman finanssipolitiikan vuosiksi. Seuraavassa luodaan katsaus valtiontalouden kehittymiseen näiden kahden vuoden aikana.

2. Valtiontalous vuonna 1942.

Valtion tilinpäätös vuodelta 1942 osoittaa valtion menojen mainittuna vuonna nousseen kaikkiaan 27 679.0 miljoonaa markkaan. Tähän summaan sisältyy kuitenkin eräitä näennäisiä menoeriä. Se on näin ollen puhdistettava vähentämällä siitä valtionvelan kuoletukseseen käytetty määrä sekä ottamalla asianmukaisesti huomioon toisaalta edelliseltä vuodelta periytyvät menorästit ja siirretyt määrärahat, toisaalta vuoteen 1943 siirtyneet rästit ja siirtomäärärahat. Nämä puhdistukset vaikuttavat, että valtion todelliset kokonaismenot vuonna 1942 osoittautuvat runsasta puoltatoista miljardia äsken mainittua summaa pienemmiksi, nimittäin 25 160.1 miljoonaksi markaksi.

Tästä määrästä tekivät vastaavasti puhdistetut puolustusmenot 17 251.4 miljoonaa markkaa eli 68.6 % sekä siviilimenot 7 908.7 miljoonaa. Vuonna 1941 todelliset kokonaismenot olivat olleet, kuten ylempänä jo on mainittukin, 20 910.5 miljoonaa markkaa, josta puolustusmenot 13 806.1 miljoonaa ja siviilimenot 7 104.4 miljoonaa. Valtion menot ovat edellisestä vuodesta paisuneet 20.3 %; puolustusmenojen osuus kokonaismenoista on lisääntynyt, kuten luonnollista onkin, koska sota on vuonna 1942 kestänyt kautta vuoden.

Millä tavoin nämä runsaasti 25 miljardiin markkaan nousseet valtion menot sitten on rahoitettu? Varsinaisia tuloja kertyi valtiolle vuonna 1942 kaikkiaan 15 966.9 miljoonaa markkaa. Summa ei sellaisenaan vastaa valtion tilinpäätöksen viiden ensimmäisen osaston tulojen loppusummaa, vaan on jälleen asianmukaisesti puhdistettu edelliseltä vuodelta periytyvät sekä seuraavalle vuodelle jäävät tulorästit huomioon ottaen. Tuloiksi ei myöskään ole luettu sellaista muodollista tuloerää kuin »menorästien ja siirrettyjen määrärahojen peruutukset», mikä menettely vastaa sitä valtion todellisten menojen laskemisessa noudatettua menettelytapaa, että edelliseltä vuodelta periytyvistä menorästeistä ja siirretyistä määrärahoista luetaan tarkastettavana olevan vuoden menoihin vain tosiasiallisesti maksetuiksi tulleet, mutta ei sen sijaan, kuten luonnollista onkin, peruutettuja. — Vuonna 1941 valtion varsinaisten tulojen määrä

oli ollut 10 537.9 miljoonaa markkaa; nousu edellisestä vuodesta on näin ollen 51.5 %. Kun valtion kokonaismenojen lisäys samanaikaisesti oli ainoastaan 20.3 %, ilmenee jo tästä, että varsinaisten tulojen osuus valtion menojen peittämisessä on voimakkaasti kasvanut. Vuonna 1941 varsinaiset tulot ja niihin verrattavat pääomatulot olivat valtion todellisista kokonaismenoista 52.0 %, vuonna 1942 vastaava prosenttiluku oli kohonnut 63.5 %:iin. Lähes kaksikolmasosaa valtion menoista tuli siis kysymyksessä olevana vuonna rahoitetuksi varsinaisilla tuloilla. Niin kuin tunnettua, on sellaisissa johtavissa suurvalloissa kuin Saksassa ja Englannissa kuluvan sodan aikana vain noin puolet valtion menoista voitu peittää varsinaisilla tuloilla.

Valtion varsinaisista tuloista nyt niin kuin edellisenäkin vuonna verotulot muodostivat ylivoimaisen pääosan. Verotuloja kertyi vuonna 1942 valtion tilinpäätöksen mukaan kaikkiaan 13 847.0 miljoonaa markkaa eli 86.7 % kaikista varsinaisista tuloista. Vuoden 1941 määrästä, 10 360.9 miljoonasta markasta, verotulot nousivat 33.6 %; kun varsinaisten tulojen kokonaismäärä oli edellisestä vuodesta lisääntynyt 51.5 %, merkitsee tämä, että verotulojen nousu oli vähemmän voimakasta kuin muiden varsinaisten tulojen. Vuoden 1942 verotuloista tuli välittömien verojen osalle 48.9 %, välillisten — joihin liikevaihtovero on tällöin luettu mukaan — 49.2 % sekä »sekamuotoisten» verojen (=leimaverot) osalle 1.9 %. Välittömien verojen pääverona oli tulo- ja omaisuusvero, jonka tuotto kohosi 3 283.8 miljoonaan markkaan; seuraavaksi tärkeimmän omaisuudenluovutusveron tuotto oli 2 039.3 miljoonaa. Välillisistä veroista oli runsastuottoisin — 3 509.2 miljoonaa — liikevaihtovero; tuontitullin tuotto oli 1 644.8 miljoonaa, tupakkavalmisteveron 1 159.9 miljoonaa markkaa. Vuonna 1942 kannettiin ensimmäisen kerran ns. finanssiohjelmaan sisältyneitä tilapäisveroja, nimittäin ylimääräinen tulovero, ylimääräinen metsävero sekä säästöpankkien suoritettava tilapäisvero. Näiden verojen tuotto — »erinäiset ylimääräiset verot» valtion tilinpäätöksessä — oli yhteensä 409.5 miljoonaa markkaa, mikä teki vain n. 3 % kokonaisverotuloista. Valtion varsinaisten tulojen voimakas lisääntyminen vuonna 1942 johtui siis pääasiallisesti jo ennen »ensimmäistä finanssiohjelmaa» voimassa olleiden verojen korotuksista sekä muiden varsinaisiin tuloihin kuuluvien tuloerien kasvusta. Finanssiohjelman vaikutukset mainittuna vuonna olivat näin ollen vielä enemmänkin vain psykologisia kuin reaalisia laadultaan. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että ensimmäisen finanssiohjelman päävero, ylimääräinen varallisuusvero, jonka tuotto tuli olemaan suunnilleen kolme kertaa niin suuri kuin yllä lueteltujen muiden tilapäisverojen tuotto yhteensä, jäi kokonaisuudessaan kannettavaksi vasta vuoden 1943 puolella.

Valtion 25 160.1 miljoonaan markkaan nousseista todellisista kokonaismenoista vuonna 1942 voitiin siis varsinaisilla tuloilla peittää 15 966.9 miljoonaa eli 63.5 %. Jäljelle jäävä osa menoista, 9 193.2 miljoonaa markkaa eli 36.5 %, jäi näin ollen peitettäväksi pääomatuloilla, siis valtion velkaa lisäämällä (»pääomatuloihin» sisältyy valtion tilinpäätöksessä tosin eräitä muitakin tuloeräitä — kuten valtiolle takaisin maksetut lainapääomat, valtion liikeyritysten kuoletukset, tulot valtion omaisuuden myynnistä — mutta tarkastettavana olevana vuonna niiden merkitys velan lisäykseen verrattuna on ollut aivan vähäpätöinen). Vuonna 1941 valtion velkaa lisäämällä peitettävä osa valtion menoista oli ollut 10 043.0 miljoonaa markkaa, mikä vastasi 48.0 % menoista. »Pääomatuloilla» peitetyksi tullut osa valtion menoista oli siis vuonna 1942 absoluuttisestikin jonkin verran edellisen vuoden vastaavaa määrää pienempi, ja prosentuaalisesti väheneminen oli jo varsin huomattava.

Vuoden 1942 kuluessa tapahtuneesta finanssipolitiikan tiukentumisesta huolimatta — tämän vaikutuksethan ehtivät vasta varsin vähäisessä määrässä tuntua vuonna 1942 — valtionvelan lisäykseen sisältyi edelleenkin huomattavassa määrässä luotonottoa Suomen Pankista. Valtion velka Suomen Pankkiin kasvoi vuonna 1942 kaikkiaan 3 887.5 miljoonaa markkaa eli 10 662.6 miljoonasta vuoden alkaessa 14 550.1 miljoonaan sen päättyessä. Keskuspankkiluoton lisäys vastasi 15.5 % valtion menoista. Edelliseen vuoteen verrattuna keskuspankkiluoton osuus valtion menojen rahoittamisessa kuitenkin väheni sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Vuonna 1941 valtion velka Suomen Pankkiin näet kasvoi 5 223.0 miljoonaa markkaa, mikä teki 25.0 % valtion todellisista kokonaismenoista kysymyksessä olevana vuonna.

Valtion muu luotonotto kasvoi vuoden 1942 kuluessa kaikkiaan 5 305.7 miljoonaa markkaa. Tästä määrästä oli ulkomaisen velan lisäystä 518.1 miljoonaa eli 9.8 %, vakautetun kotimaisen velan lisäystä 3 276.4 miljoonaa eli 61.8 % sekä vakauttamattoman kotimaisen velan 993.2 miljoonaa eli 18.7 %. Edelliseen vuoteen verrattuna vakautetun kotimaisen velan osuus vakauttamattomaan verrattuna on voimakkaasti lisääntynyt ulkomaisen velan osuuden pysyessä suunnilleen ennallaan.

3. Eräitä arviotietoja valtionalouden kehittymisestä vuonna 1943.

Tätä kirjoitettaessa (marraskuun lopussa vuonna 1943) ei vielä voi olla käytettävissä lopullisia tietoja valtionaloudesta vuodelta 1943, ja kun vuoden kymmeneltä tai yhdeltätoista ensimmäiseltä kuukaudelta-kin on täsmällisiä lukuja vain muutamista valtionalouden tilaa valaisevista tosiasioista, on seuraavalla katsauksella näin ollen vain arvioinnin

luonne. Tästä huolimatta ei näin hahmoiteltu kokonaiskuva vuoden 1943 valtiontaloudesta kuitenkaan kovinkaan suuresti poikenne todellisuudesta.

Mitä ensinnäkin tulee valtion menoihin, on puolustusmenojen suuruudesta saatavissa ennakkotietoja tammi—lokakuun ajalta. Tänä aikana puolustusmenot kohosivat kaikkiaan 16 236 miljoonaan markkaan eli keskimäärin 1 623.6 miljoonaan kuukausittain. Jos olettaa kuukausikeskimäärän pysyvän vuoden loppuun asti suunnilleen samana, tulisivat puolustusmenot näin laskien kohoamaan vuoden 1943 aikana kaikkiaan n. 19 500 miljoonaan markkaan.

Siviilimenojen on eräässä asiantuntijaelimessä suoritettussa arviolaskelmassa oletettu vuoden 1943 aikana nousevan keskimäärin 850 miljoonaan markkaan kuukaudessa eli siis kaikkiaan 10 200 miljoonaan. Jos tämä arviointi pitää paikkansa, tulisivat kokonaismenot tällöin kohoamaan 29 700 miljoonaan. Nousu vuodesta 1942 olisi tämän mukaan n. 4 500 miljoonaa eli 18 %. Puolustusmenojen osuus olisi tämän mukaan edellisestä vuodesta jonkin verran alentunut ja olisi nyt sama kuin vuonna 1941, nimittäin n. 66 % kokonaismenoista.

Valtion varsinaisten tulojen voitaneen — osaksi edellisen vuoden lukujen, osaksi niiden ennakkotietojen perusteella, joita valtion tulojen kertymisestä vuodelta 1943 on tähän mennessä olemassa — olettaa nousevan suunnilleen 18—20 miljardiin markkaan. Jos lähdetään 19 miljardin määrästä, tekisivät varsinaiset tulot tällöin n. 64 % menoista. Varsinaisten tulojen osuus kokonaismenojen peittämisessä pysyisi siis tämän mukaan suunnilleen samana kuin vuonna 1942.

»P ä ä o m a t u l o i l l a», siis toisin sanoen valtionvelkaa lisäämällä, jäisi tämän mukaan peitettäväksi n. 10 700 miljoonaa. Tämä arvioluku vastaa suunnilleen sitä kuukausikeskimäärää, jolla valtionvelka tosiasiallisesti on lisääntynyt vuoden 1943 tammi—syyskuun aikana. Valtionvelan lisäys näiden yhdeksän kuukauden aikana oli nimittäin 8 032 miljoonaa markkaa¹ eli 892 miljoonaa kuukaudessa; jos kuukausikeskimäärän oletetaan vuoden loppuun mennessä pysyvän samana, tulisi velan lisäys näinkin laskien kohoamaan suunnilleen yllä esitettyyn 10 700 miljoonan markan määrään.

Valtionvelan lisäyksen kokoonpanossa on vuonna 1943 tapahtunut olennainen muutos sikäli, että valtion velka Suomen Pankkiin ei näytä enää juuri kasvavan, joten valtionvelan lisäys tänä vuonna tulee pääasiassa muiden, »normaalisten» lainamuotojen osalle. Vuoden 1943

¹ Lukuun ei tällöin sisälly ns. korvauslaina eli luovutettujen alueiden väestölle myönnetty sotakorvausobligatiot; tämä vastaa sitä menettelyä, että korvauslainaa ei sellaisenaan ole yllä luettu valtion todellisiin menoihin; se sisällytetään näihin vain sitä mukaa, kuin obligatiot lunastetaan ja korvaus siis tosiasiallisesti suoritetaan.

alusta marraskuun loppuun oli velka Suomen Pankkiin lisääntynyt ainoastaan 1 102.1 miljoonaa, ja kun valtiolla on joulukuussa huomattavia tuloeria — mm. pakollisen sotalainen sekä ylimääräisen tuloveron ensi erät — ei tämä määrä vuoden loppuun mennessä enää suures- tikaan kasvane.¹ Jos se säilyisi suunnilleen sellaisenaan, merkitsisi tämä, että keskuspankkiluoton osuus valtion menojen rahoittamisessa olisi supistunut varsin vaatimattomaan määrään eli ainoastaan vajaa- seen 4 %:iin.

4. Käänte kehityksessä.

Vertailtaessa ylempänä vuosien 1942—1943 valtiontalouden kehitystä valaisevia lukuja vuoden 1941 vastaaviin lukuihin on jo voitu todeta, että valtiontalouden kehityksessä on tapahtunut tärkeä muutos. Tämä muutos on se, että varsinaisten tulojen osuus valtion menojen peittä- misessä on näinä kahtena vuonna voimakkaasti kasvanut, keskuspankki- luoton osuus sitä vastoin suuresti supistunut.

Valtion todelliset kokonaismenot sekä varsinaiset tulot, keskuspankkiluoton ynnä muun luoton lisäys vuosina 1938—1943.

Vuosi	Todelliset kokonaismenot	Varsinaiset tulot ja niihin verrattavat pääomatulot		Keskuspankkiluoton lisäys		Muun luoton lisäys	
	Milj. mk	Milj. mk	% menoista	Milj. mk	% menoista	Milj. mk	% menoista
1938	4 958.8	5 040.0	101.6	—	—	— 81.2	—1.6
1939	6 705.5	4 482.7	66.8	574.0	8.6	1 648.8	24.6
1940	17 528.6	5 965.6	34.0	4 865.6	27.8	6 697.5	38.2
1941	20 910.5	10 869.9	52.0	5 223.0	25.0	4 817.6	23.0
1942	25 160.1	15 966.9	63.5	3 887.5	15.4	5 305.7	21.1
1943 ¹	29 700.0	19 000.0	64.0	1 100.0	3.7	9 600.0	32.3

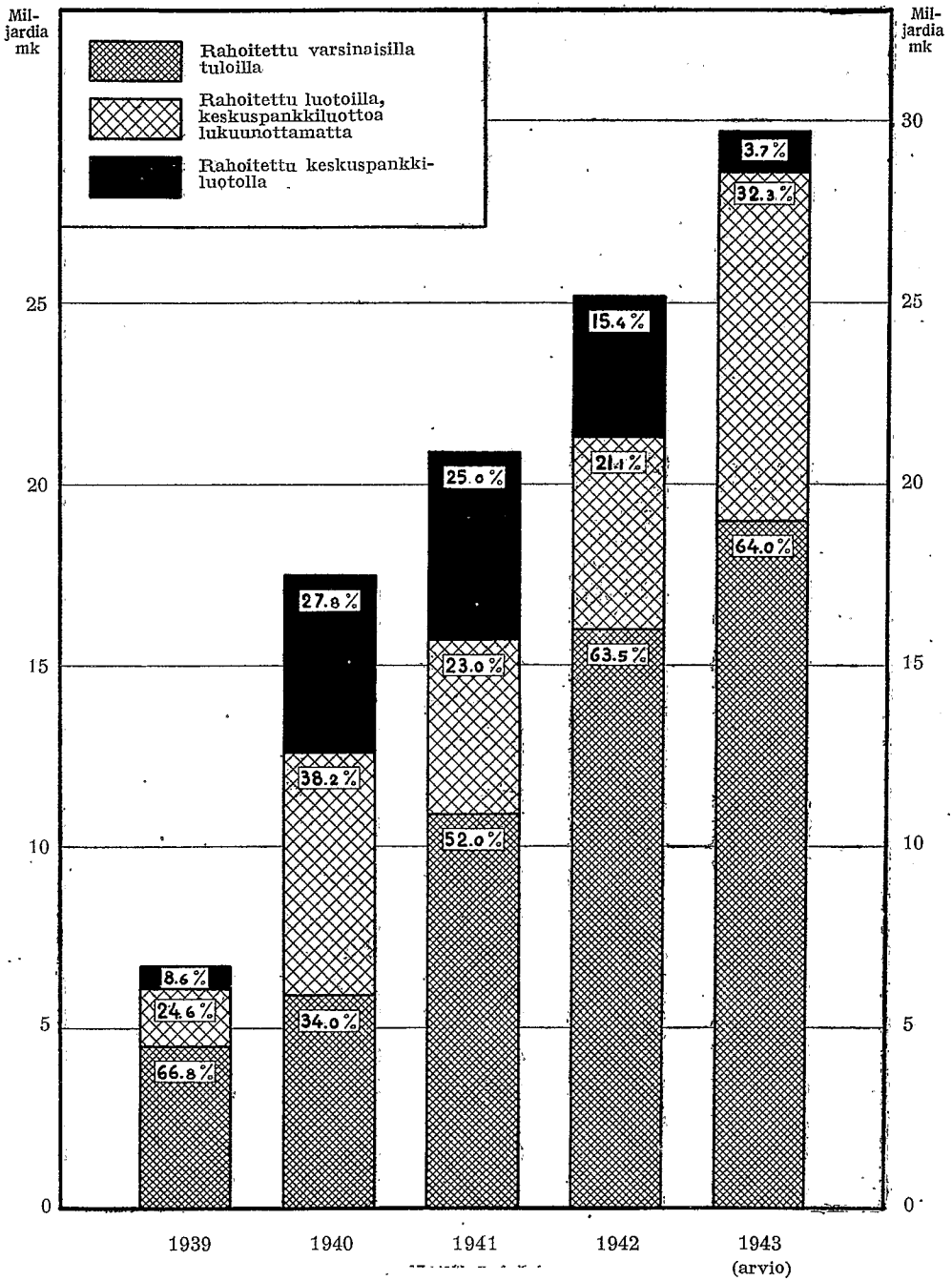
¹ Luvut vuodelta 1943 eivät ole lopullisia.

Selvemmän kuvan tästä kehityksestä antaa yllä oleva taulukko, jossa esi- tetään valtion todelliset kokonaismenot vuosina 1938—1943 sekä ne kolme päälähdettä, mistä näiden menojen rahoitus on tapahtunut: valtion varsinaiset tulot, keskuspankkiluoton sekä muun luotonoton lisäys.

Tapahtunutta kehitystä havainnollistuttaa edelleen seuraavalla si-

¹ Painatuksen aikana saadun tiedon mukaan lopullinen määrä on kuitenkin jonkin ver- ran kasvanut marraskuun lopussa olleesta määrästä; valtion velka Suomen Pankkiin oli nimittäin 31. 12. 1943 15 923.8 miljoonaa markkaa eli 1 373.7 miljoonaa suurempi kuin vuoden 1942 päättyessä.

Valtion menot ja niiden rahoittaminen sotavuosien aikana.

vulla oleva pylväskuvio, joka osoittaa varsinaisten tulojen sekä keskuspankkiluoton ja muun luotonoton vuotuisen lisäyksen prosentuaalista osuutta valtion menoista sotavuosien aikana.

Kuten taulukon luvuista näkyy, valtion todelliset kokonaismenot ovat viimeisestä rauhanvuodesta 1938 lähtien keskeytymättä voimakkaasti kasvaneet; vuonna 1942 ne olivat vuoteen 1938 verrattuna suunnilleen viidenkertaiset, vuonna 1943 lähes kuudenkertaiset. Kehitys on tässä kohden ollut siis selvä ja tasainen koko ajan. Siinä tavassa sitä vastoin, jolla nämä menot on rahoitettu, on tapahtunut muutoksia. Sodan alkuvaiheissa varsinaisten tulojen osuus kokonaismenojen rahoittamisessa aleni aluksi jyrkästi. Aallon pohjaa tässä suhteessa merkitsi vuosi 1940, jolloin varsinaisilla tuloilla peitettiin ainoastaan n. kolmannes menoista keskuspankkiluoton osuuden ollessa vastaavasti runsas neljännes, muun valtionvelan lisäyksen lähes 40 % menoista. Seuraavana vuonna 1941 varsinaisten tulojen osuus on jo kohonnut hiukan yli puoleen menoista, mutta keskuspankkiluotolla rahoitetaan edelleenkin neljännes menoista. Vuonna 1942 keskuspankkiluoton osuus painuu jo 15,4 %:iin varsinaisten tulojen osuuden noustessa sen sijaan 63,5 %:iin eli lähes kahteen kolmasosaan menoista. Viimeisenä tarkastelun kohteena olevana vuonna 1943 turvautuminen luottoon Suomen Pankista on edelleen suuresti supistunut; valtion menot peitetään lähes kahdelta kolmasosaltaan varsinaisilla tuloilla, lähes yhden kolmanneksen osalta »normaalista» valtion velkaa lisäämällä.

Niin kuin alussa jo viitattiin, maan rahanarvo riippuu sodan aikana olennaisesti siitä tavasta, jolla valtio rahoittaa normaalisiin vuosiin verrattuna moninkertaistuneet menonsa. Harvaan asutussa maassa, kuten Suomessa, on hintasäännöstelyä vaikea saada niin tehokkaaksi, että lisääntyvän ostokyvyn hintatasoon kohdistuva paine saadaan padotuksi. Erityisen vaarallisesti vaikuttaa keskuspankkiluoton runsas käyttö valtion menojen rahoittamisessa, koska tällöin paitsi yleisön tili-saatavat myös käteiset maksuvälineet pyrkivät välittömästi kohoamaan. Ensimmäiset sotavuodet, erityisesti vuodet 1940—1941, olivat tästä syystä maan rahaolojen kehitykselle vaarallisia. Vuonna 1942 keskuspankkiluoton käyttö jo voimakkaasti vähentyi; ja vuonna 1943 tämä rahoitusmenettely on vihdoin pääasiassa onnistuttu lopettamaan. Tehostettu finanssipolitiikka on siten saavuttanut erään tärkeän tavoitteensa. Jos saavutettu parannus osoittautuu pysyväiseksi, pystyttäneen rahan arvon kehitystä vastedes tähän astista paremmin hallitsemaan.

Vuosi ja kuukausi	Tukkuhintaindeksi ¹								Elinkustannus-		
	Yleis- indeksi	Tuotanto- hyödyk- keet	Kulutus- tavarat	Koti- maiset tavarat	Maa- talous- tuotteet	Metsä- talous- tuotteet	Teolli- suus- tuotteet	Tuonti- tavarat	Yleis- indeksi	Ra- vinto	Asun- to
1938 keskim.	114	119	106	118	117	145	110	104	108	108	111
1939 keskim.	120	125	111	122	118	150	115	114	110	112	117
VIII	117	123	107	123	115	169	111	105	109	110	.
1940											
I	142	148	131	139	128	161	135	149	121	125	120
II	146	151	138	143	142	161	138	153	123	129	.
III	150	155	142	146	150	161	140	159	126	134	.
IV	153	158	144	150	154	167	143	161	130	138	120
V	157	161	150	154	153	167	150	165	130	139	.
VI	162	167	154	161	155	185	155	165	128	135	.
VII	164	170	154	162	155	190	156	167	133	135	120
VIII	165	170	155	163	153	193	156	167	134	138	.
IX	166	172	156	165	156	196	158	168	135	140	.
X	170	176	159	169	167	199	160	171	139	142	123
XI	174	182	161	171	172	202	161	180	140	145	.
XII	176	183	164	173	179	201	162	181	142	149	.
*1941											
I	177	184	165	174	182	202	163	182	145	151	123
II	187	196	170	184	183	217	174	190	150	155	123
III	189	198	175	187	187	220	176	193	151	157	123
IV	193	202	177	188	189	224	176	202	152	158	123
V	193	202	177	188	188	225	177	202	151	156	123
VI	194	203	177	189	187	225	177	204	152	157	123
VII	199	206	186	191	190	225	180	216	155	163	123
VIII	203	207	194	196	190	226	189	216	159	168	123
IX	204	210	195	198	193	226	191	218	159	167	123
X	206	211	195	199	193	228	192	220	160	165	129
XI	209	215	197	203	198	236	194	220	163	172	129
XII	209	215	198	204	197	237	195	220	164	172	129
1942											
I	218	224	207	211	198	244	204	233	168	172	129
II	221	228	210	215	204	248	208	235	169	173	129
III	228	234	215	221	204	269	211	241	173	176	129
IV	233	234	232	229	207	263	226	241	176	178	129
V	237	238	235	232	210	271	227	247	178	178	129
VI	240	241	239	234	212	275	229	254	179	179	129
VII	244	247	240	239	213	290	231	256	180	180	129
VIII	253	254	251	247	242	295	233	266	193	206	129
IX	259	259	257	253	250	300	239	269	195	207	129
X	260	262	256	252	239	305	239	276	195	204	129
XI	261	263	256	253	239	307	240	277	196	205	129
XII	261	263	255	253	240	308	240	277	197	206	129
1943											
I	263	267	256	255	244	312	241	279	200	209	129
II	263	267	256	255	245	311	241	279	201	209	129
III	264	267	258	256	247	310	242	281	202	210	129
IV	268	272	260	258	249	313	244	287	202	210	129
V	272	279	260	262	247	321	248	293	203	211	129
VI	274	282	261	265	250	329	249	295	203	211	129
VII	275	282	263	266	252	327	251	295	204	211	129
VIII	282	283	279	274	254	327	263	299	207	212	129
IX	284	287	280	276	250	340	264	300	213	214	136
X	286	290	281	278	250	346	265	304	214	214	136
XI	290	295	281	280	252	348	267	313	214	214	136

¹ Tilastollisen päätoimiston laskema virallinen indeksi.² Sosiaaliministeriön sosiaalisen tutkimustoimiston laskema virallinen indeksi.

1938—1943.

100.

indeksi ²				Tuontihinnat (cif) ³					Vientihinnat ³ (fob)		
Lämpö ja valo	Vaa- tetus	Verot	Muut	Yleis- indeksi	Raaka- aineet	Koneet yms.	Ravinto- ja nautin- toaineet	Muut kulutus- tavarat	Yleis- indeksi	Puu- tavarat	Paperi- teollisuus- tuotteet
137	105	90	105	113	115	121	111	101	131	142	126
141	105	94	107	115	117	131	109	103	128	145	113
134	.	.	.	112	111	121	111	98	133	151	112
160	111	96	117	145	149	161	143	113	118	134	112
169	.	.	.	148	152	162	153	111	113	124	107
173	.	.	.	153	162	162	159	114	113	121	109
182	121	96	120	156	166	158	164	120	118	128	114
187	.	.	.	170	189	159	168	126	130	138	129
193	.	.	.	180	205	152	170	134	143	164	132
200	130	96	133	186	213	152	174	143	155	177	136
205	.	.	.	192	213	164	174	157	158	179	137
213	.	.	.	195	216	186	175	166	158	183	135
216	142	96	138	199	217	188	176	169	154	181	137
215	.	.	.	201	219	190	183	174	158	186	141
216	.	.	.	200	215	186	188	188	159	189	141
221	148	106	142	200	207	174	198	208	159	197	142
223	163	106	146	205	211	174	213	220	163	197	147
222	164	106	146	216	219	187	221	220	167	206	151
223	165	106	146	222	222	206	223	220	170	214	148
224	166	106	147	239	252	223	232	220	180	209	151
226	167	106	147	252	271	223	246	222	187	209	153
226	167	106	147	257	275	233	251	227	192	210	153
225	168	106	155	268	289	233	252	229	196	212	158
228	175	106	156	273	300	245	252	229	197	212	167
233	176	106	157	267	290	246	241	230	200	214	173
233	179	106	158	271	302	246	241	230	200	214	176
236	183	106	158	274	299	248	253	241	200	217	177
241	194	127	163	281	286	252	283	259	201	233	177
244	198	127	165	280	275	252	294	265	203	240	177
294	201	127	165	286	295	267	301	267	211	241	186
306	206	127	174	295	304	270	308	267	221	243	200
307	209	127	184	317	351	273	327	265	230	233	212
307	211	127	184	335	378	271	346	265	230	233	221
299	212	127	184	341	380	271	356	268	236	236	227
299	216	127	185	342	377	277	356	266	240	239	235
299	225	127	188	347	380	289	369	270	251	245	255
299	229	127	192	344	378	289	353	278	266	252	281
300	233	127	192	346	389	290	353	278	277	259	290
301	237	127	193	356	404	299	358	289	283	264	294
306	239	154	194	362	416	295	373	305	291	271	298
309	239	154	194	356	402	278	379	316	298	288	303
310	243	154	196	362	416	295	386	321	303	296	301
313	244	154	197	373	417	330	397	321	304	297	305
312	248	154	197	396	428	331	432	318	304	298	309
315	249	154	198	417	429	340	501	318	305	293	315
314	250	168	198	426	437	346	570	325	304	291	314
318	252	168	211	431	448	339	577	337	304	290	314
366	255	168	220	445	467	339	604	340	305	291	313
373	258	179	221								
373	259	179	220								

³ Kuukausiluvut on laskettu Tullihallituksen tilastotoimiston laskemista kuukausi-indekseistä viiden kuukauden liukuvina punnittuina keskiarvoina. Keskiarvoja laskettaessa suuruudeltaan keskimääräinen on kerrottu kahdella, pienin ja suurin jätetty huomioon ottamatta sekä muut otettu sellaisinaan huomioon.

Nimike	Punnus	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Rakennuskustannusindeksi.....	1000	120	121	127	128	117	99	94	90	96	100	106	120	127
I. Rakentajan indeksi	935	119	120	125	126	116	98	93	89	95	100	106	120	127
A. Rakennusaineet	377	109	113	114	110	105	93	94	93	95	100	103	122	124
a. Kiviaineet	200	113	115	117	111	105	97	97	95	94	100	104	113	117
1. Tiilet (punaiset)	45	115	125	131	106	93	76	73	72	75	100	113	149	150
2. Tiilet (kalkkihieikka-)	4	136	144	156	133	106	86	89	100	102	100	102	130	133
3. Sementti	38	105	105	105	105	105	101	101	101	100	100	98	95	106
4. Muurauslaasti	23	110	113	115	118	115	105	102	100	100	100	98	103	105
5. Hiekka	8	156	172	172	172	144	100	100	100	100	100	103	113	119
6. Sepelli	8	167	167	167	133	109	104	96	96	96	100	122	136	138
7. Väliseinälaatat (kipsiset 7 cm)	33	118	117	126	117	119	119	119	118	107	100	100	108	111
8. Lattialaatat (poltetut)	11	106	100	98	98	98	102	102	96	98	100	96	96	96
9. Seinälaatat (kaakeliset)	4	154	106	106	106	98	99	99	102	100	100	100	100	100
10. Lasi (n:o 2, 110 cm)	11	76	68	62	68	73	73	100	100	100	100	100	100	100
11. Porrasasteet (mosaikki-)	10	119	122	126	133	124	113	113	100	100	100	111	117	122
12. Sokkelikivet (10 cm)	5	67	67	67	73	80	80	80	80	80	100	100	100	100
b. Puuaineet	67	111	120	134	135	124	92	89	84	98	100	110	162	157
13. Hirret (6")	1	93	93	100	100	100	100	100	100	100	100	120	143	150
14. Piirut (5 × 5", veistetyt)	3	109	124	131	121	137	90	94	83	93	100	116	154	175
15. Telinelankut (2")	5	109	109	122	127	125	92	92	80	101	100	115	133	136
16. Muottilaudat (1 × 4")	18	114	119	130	137	127	90	84	78	94	100	106	168	183
17. Betonituet (3")	2	134	131	126	134	115	101	80	101	123	100	105	130	132
18. Listat	2	106	113	119	125	119	88	75	81	94	100	113	150	156
19. Ovet ja ikkunat	36	109	123	141	138	123	93	91	87	99	100	110	167	148
c. Metallaineet	56	92	96	85	87	87	78	85	90	95	100	98	131	116
20. Betonirauta	34	80	90	77	76	76	64	76	83	91	100	96	133	120
21. Profiilirauta	1	95	74	78	79	71	56	80	89	95	100	80	124	115
22. Naulat (lanka- 3")	5	89	82	78	91	90	90	90	90	100	100	100	110	100
23. Kattopellit	7	136	125	108	116	128	118	112	118	104	100	107	157	143
24. Solistikset (norjal. saranat, 5")	9	95	94	94	94	94	94	94	94	99	100	100	116	94
d. Eristys- ja peiteaineet.....	38	108	110	104	101	97	100	100	96	98	100	97	97	120
25. Eristyshuovat (bitumihuopa n:o 1)	7	113	102	102	102	97	97	97	100	100	100	100	102	106
26. Kuitulevyt	2	100	100	100	107
27. Korkkilevyt (bitumilla kylläste- tyt, 3 cm)	2	79	79	85	85	85	85	85	85	91	100	100	100	106
28. Linoleumi (Jaspé 2)	27	109	114	106	102	98	102	102	96	98	100	96	96	126

Huom! Rakentajan indeksin punnukseen 935 sisältyy erittelemättömien kustannusten punnus

kustannusindeksi vv. 1926—1943.

100.

1939					1940					1941					1942					1943			Ni- mi- ke
I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	IV	Kes- kim.	I	II	III	
129	130	134	141	134	151	157	165	172	161	180	189	195	199	191	212	226	231	243	228	244	252	259	
130	130	134	141	134	152	158	165	173	162	181	191	196	201	192	213	227	233	245	230	246	254	261	I
126	124	128	134	128	152	159	164	173	162	185	194	198	207	196	225	238	249	261	243	263	271	281	A
121	117	121	123	121	138	143	147	156	146	161	166	171	183	170	198	209	213	231	213	231	243	257	a
168	144	160	163	159	230	177	168	212	197	204	204	214	214	209	223	284	284	284	269	284	284	284	1
144	144	144	144	144	178	178	178	178	178	196	196	196	196	196	268	268	358	358	313	358	358	358	2
104	103	103	110	105	118	145	145	147	139	146	146	146	146	146	168	168	168	197	175	197	197	197	3
105	105	111	108	107	105	105	148	148	127	164	172	172	172	170	189	189	189	262	207	262	262	262	4
141	141	141	141	141	141	203	219	219	196	256	319	351	350	319	398	398	398	460	414	460	460	506	5
151	156	156	156	155	156	189	200	200	186	238	238	309	320	276	333	333	343	378	347	378	378	393	6
110	110	110	110	110	110	110	110	110	110	111	121	121	185	135	190	190	190	190	190	190	261	261	7
98	98	98	98	98	98	137	137	137	127	134	145	145	145	142	158	158	158	158	158	158	158	237	8
114	114	114	114	114	114	169	160	160	149	184	200	200	200	196	184	184	184	184	184	184	184	283	9
100	100	100	100	100	124	124	124	124	124	124	121	116	116	116	117	129	129	152	152	141	152	174	10
122	122	125	125	124	165	165	165	173	167	222	206	222	222	218	232	237	237	251	239	251	251	259	11
100	100	100	100	100	120	120	120	120	120	128	128	128	128	128	128	133	147	147	139	147	147	200	12
156	162	162	165	161	183	185	200	204	193	254	273	273	282	271	318	328	370	370	347	370	370	373	b
120	119	119	120	120	150	161	173	207	173	267	267	267	267	267	267	267	293	293	280	293	293	293	13
143	167	167	184	165	212	219	232	273	234	273	294	294	294	289	342	342	380	380	361	380	380	380	14
127	125	135	142	132	154	167	179	208	177	219	250	250	250	242	229	229	254	254	242	254	254	254	15
167	183	183	183	179	198	198	246	246	222	354	354	354	354	354	386	389	429	429	408	429	429	429	16
130	153	130	153	142	153	153	172	172	163	213	293	293	293	273	316	316	351	351	334	351	351	351	17
163	163	163	175	166	175	175	213	213	194	279	279	279	279	279	306	306	340	340	323	340	340	340	18
159	159	159	159	159	181	181	181	181	181	217	239	239	254	237	303	319	367	367	339	367	367	371	19
114	110	128	155	127	203	217	214	236	218	234	255	254	253	249	275	275	275	275	275	275	276	275	c
110	104	128	169	128	229	235	227	233	231	224	245	245	245	240	263	263	263	263	263	263	265	265	20
103	100	136	121	115	160	226	226	226	210	236	264	264	264	257	246	246	246	246	246	246	246	246	21
111	109	126	144	123	142	148	168	218	169	208	226	226	226	222	290	290	290	290	290	290	290	275	22
140	140	152	167	150	193	227	219	286	231	294	350	350	350	336	394	394	394	394	394	394	394	394	23
110	110	110	110	110	161	190	190	219	190	246	246	240	230	241	238	238	238	238	238	238	238	238	24
122	124	117	117	120	120	139	139	142	135	155	166	172	172	166	183	219	240	251	223	269	269	289	d
111	111	111	111	111	127	143	143	158	143	184	196	241	241	216	261	261	261	336	280	336	336	494	25
122	122	122	122	122	122	130	130	130	128	129	129	138	138	134	148	170	170	170	164	170	170	170	26
109	109	109	109	109	115	115	115	115	115	203	203	203	203	203	.	.	424	424	.	424	424	424	27
126	129	119	119	123	119	141	141	141	136	149	161	161	161	158	171	211	232	232	212	256	256	256	28

36 ja rakennuttajan indeksin punnukseen 65 muiden kulujen punnus 7.

Nimike	Punnus	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
B. Alaurakatyöt	223	131	128	137	144	122	102	97	91	98	100	106	118	124
29. Määlaus (II luokan).....	31	133	140	140	147	133	107	93	67	93	100	100	120	127
30. Vesijohdot	77	128	120	140	149	122	98	96	95	97	100	101	114	120
31. Lämpöjohdot	48	165	158	164	198	143	107	102	96	105	100	125	135	139
32. Kaasujohdot (keittiö-).....	5	110	110	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
33. Kaasuhellat (3-liekkiset).....	10	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	103
34. Hissit (3 hengen)	32	115	117	121	121	117	113	105	101	96	100	103	117	124
35. Sähköjohdot	18	112	120	120	96	84	84	80	80	96	100	104	112	120
36. Puhelinjohdot	2	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	107	107
C. Työpalkat	190	126	126	135	135	129	102	82	79	92	100	110	122	140
a. Ammattityöt	120	126	126	132	132	126	102	79	78	93	100	108	119	138
37. Puutyö	45	106	106	118	118	112	82	76	76	94	100	106	115	129
38. Muunauustyö	28	137	137	137	137	130	114	80	80	91	100	109	120	131
39. Rappaustyö	19	137	137	137	137	130	114	74	80	91	100	109	120	131
40. Betoni- ja sementtityö.....	18	145	145	150	150	145	118	82	73	91	100	118	136	182
41. Eristys- ja asfalttityö.....	3	121	121	133	133	130	108	92	83	92	100	108	125	156
42. Kivityö	7	107	107	117	117	112	87	80	80	93	100	93	97	138
b. Sekatyöt	55	126	126	140	140	135	101	90	80	91	100	116	129	145
43. Tiilenkanto	2	144	144	157	157	149	96	80	80	96	100	109	128	151
44. Laastinkanto	4	127	127	141	141	136	91	82	73	91	100	109	123	132
45. Miesaputyö	39	127	127	141	141	136	100	91	82	91	100	118	132	147
46. Naisaputyö	10	111	111	128	128	122	111	89	78	89	100	111	122	140
D. Työmaan yleiskulut	60	111	114	128	139	123	102	99	94	97	100	106	113	121
a. Työnjohto ja sosiaaliset menot	32	88	91	106	116	110	103	101	93	94	100	111	120	135
47. Työnjohtajat	18	85	85	103	118	110	105	108	97	92	100	103	115	136
48. Konttoristit	8	91	100	109	109	109	109	109	100	100	100	109	109	109
49. Vakuutukset	4	78	78	93	104	99	79	63	61	92	100	158	176	202
50. Kesälomat	2	126	126	135	135	129	102	82	79	92	100	110	122	140
b. Muut kulut	23	.	.	.	181	145	99	96	96	101	100	100	103	105
51. Kuljetukset	16	.	.	.	235	171	103	96	96	103	100	97	103	105
52. Sähkö	3	96	96	96	96	96	96	100	100	100	100	100	80	80
53. Vesi	1	88	88	88	88	88	88	88	100	100	100	100	92	92
54. Koivuhaloit	2	127	127	127	127	120	103	97	97	100	100	127	133	140
55. Polttokoksi	1	91	96	82	100	95	73	97	86	89	100	101	143	139
II. Rakennuttajan indeksi	65	145	141	147	159	139	118	109	104	103	100	105	115	121
E. (56) Arkkitehtipalkkiot	30	111	112	117	118	116	98	93	89	95	100	106	113	119
F. (57) Rakennuspääoman korot	28	186	174	181	210	168	143	129	121	111	100	104	116	122

1939					1940					1941					1942					1943			Ni- mi- ke
I	II	III	IV	Kes- kim	I	II	III	IV	Kes- kim	I	II	III	IV	Kes- kim	I	II	III	IV	Kes- kim	I	II	III	
128	133	133	137	133	156	168	173	183	170	180	202	206	207	199	220	229	233	240	231	240	256	257	B
133	133	133	133	133	180	180	180	180	180	180	200	220	220	205	220	240	240	267	242	267	267	273	29
128	131	131	134	131	140	157	163	181	160	169	187	187	187	183	194	195	195	198	196	198	198	198	30
133	145	145	157	145	169	181	193	205	187	205	235	241	241	231	259	271	271	277	270	277	361	361	31
110	110	110	110	110	120	120	120	120	120	120	132	132	132	129	160	160	180	186	172	186	186	186	32
110	110	110	110	110	133	150	150	153	147	153	200	200	200	188	233	233	267	267	250	274	274	274	33
124	124	124	124	124	166	170	170	174	170	170	188	188	194	185	219	233	233	240	231	240	252	252	34
128	144	144	160	144	176	192	192	208	192	232	256	256	256	250	272	288	320	328	302	328	328	336	35
121	121	121	121	121	139	139	139	139	139	150	150	150	150	150	157	157	157	161	158	161	161	161	36
142	142	150	150	146	150	150	168	168	159	182	182	194	194	188	194	215	215	232	214	232	232	242	C
139	139	149	149	144	149	149	164	164	157	176	176	187	187	182	187	206	206	222	205	222	222	231	a
130	130	139	139	135	139	139	154	154	147	164	164	175	175	170	175	192	192	208	192	208	208	224	37
132	132	141	141	137	141	141	156	156	149	166	166	178	178	172	178	195	195	211	195	211	211	217	38
132	132	141	141	137	141	141	156	156	149	166	166	178	178	172	178	195	195	211	195	211	211	217	39
184	184	197	197	191	197	197	217	217	207	231	231	248	248	240	248	271	271	293	271	293	293	345	40
156	156	169	169	163	169	169	189	189	179	204	204	221	221	213	221	245	245	264	244	264	264	288	41
139	139	148	148	144	148	148	163	163	156	174	174	186	186	180	186	204	204	221	204	221	221	263	42
147	147	154	154	151	154	154	178	178	166	196	196	211	211	204	211	238	238	258	236	258	258	268	b
153	153	165	165	159	165	165	183	183	174	199	199	214	214	207	214	237	237	255	236	255	255	278	43
133	128	143	143	137	143	143	165	165	154	183	183	198	198	191	198	222	222	242	221	242	242	248	44
148	148	157	157	153	157	157	179	179	168	198	198	213	213	206	213	241	241	260	239	260	260	267	45
143	143	147	147	145	147	147	175	175	161	192	192	209	209	201	209	234	234	256	233	256	256	262	46
125	126	130	132	128	135	135	140	149	140	156	156	160	163	159	176	191	199	208	194	213	220	223	D
137	139	140	140	139	138	138	141	141	140	146	146	148	148	147	167	179	191	198	184	198	198	201	a
138	138	138	138	138	138	138	138	138	138	141	141	141	141	141	172	182	203	203	190	203	203	203	47
109	109	109	109	109	109	109	109	109	109	127	127	127	127	127	136	145	148	160	147	160	160	166	48
212	212	224	224	218	203	203	227	227	215	186	186	198	198	192	198	219	219	237	218	237	237	247	49
142	178	188	188	174	188	188	210	210	199	228	228	243	243	236	243	269	269	290	268	290	290	303	50
109	110	117	121	114	131	131	139	162	141	172	172	179	186	177	189	211	211	224	209	238	257	257	b
110	112	122	129	118	134	134	146	183	149	196	196	208	220	205	220	256	256	282	254	306	343	343	51
80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	88	88	88	88	88	88	88	88	88	88	88	88	88	52
92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	92	53
150	150	150	150	150	183	183	183	183	183	203	203	203	203	203	231	231	231	231	231	231	231	231	54
149	149	149	149	149	284	284	284	284	284	265	265	265	265	265	295	295	295	295	295	295	295	295	55
124	124	128	134	128	141	147	154	157	150	164	173	178	182	174	193	206	204	215	205	216	223	230	II.
122	122	126	132	126	135	140	147	146	142	153	161	166	169	162	180	191	182	191	186	192	199	204	E (56)
124	125	129	135	128	145	151	158	165	155	173	182	188	192	184	204	217	222	234	219	235	243	249	F (57)